

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Nina Bolko

mentorica: doc.dr. Maja Bučar

POLITIČNA NEVTRALNOST SVETOVNE BANKE

Primer Čila v letih od 1970 do 1989

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

KAZALO

1. UVOD.....	4
2. IBRD V OKVIRU SKUPINE SVETOVNE BANKE.....	6
2.1 NASTANEK IBRD	6
2.2 VLOGA ZDA V OKVIRU IBRD	8
2.2.1 Organizacijska struktura IBRD	11
2.2.2 Kapital in finančna struktura.....	14
2.3 KREDITI IBRD.....	16
2.3.1 Krediti kot glavna oblika pomoči IBRD.....	16
2.3.2 Postopek dodeljevanja kreditov.....	18
2.3.3 Tipi kreditov IBRD.....	18
2.3.3.1 Investicijski krediti.....	20
2.3.3.2 Krediti za prilagajanje.....	22
2.4 APOLITIČNOST IBRD?.....	27
3. IBRD IN ČILE.....	28
3.1 POLITIČNE IN GOSPODARSKE RAZMERE V LETIH OD 1970 DO 1989.....	28
3.1.1 Levičarski režim Salvadorja Allendeja v letih od 1970 do 1973.....	28
3.1.2 Diktatura Augusta Pinocheta v letih od 1973 do 1989.....	35
3.1.3 Intervencija ZDA v Čilu.....	40
3.2 KREDITI IBRD V ČILU V LETIH OD 1970 DO 1989.....	44
3.2.1 Obseg kreditov IBRD v dveh različnih političnih sistemih.....	44
3.2.2 Krediti za strukturno prilagajanje (SAL) v Čilu.....	48
3.3 ODVISNOST POMOČI IBRD OD POLITIČNE SITUACIJE V DRŽAVI.....	52
4. ZAKLJUČEK.....	53
5. VIRI IN LITERATURA.....	55

Seznam tabel in grafov

Tabela 2.1: Primerjava IBRD in IMF.....	8
Tabela 2.2: Volilna moč izvršnih direktorjev IBRD.....	12
Tabela 2.3: Kvote in volilna moč petih najmočnejših držav članic IBRD.....	16
Tabela 3.1: Pretok sredstev med Čilom in tujimi upniki (v mio USD).....	37
Tabela 3.2: Izdatki čilenske vlade za socialne programe (v mio USD za leto 1976).....	39
Tabela 3.3: Stopnje brezposelnosti.....	40
Tabela 3.4: Krediti IBRD Čilu.....	47
Tabela 3.5: Obveznosti SB v Čilu (v dveh štiriletnih obdobjih po sektorjih - v mio USD).....	49
Graf 3.1: Gibanje stopnje inflacije.....	34
Graf 3.2: Letna rast produktivnosti.....	38
Graf 3.3: Politične pravice v Čilu.....	43
Graf 3.4: Strukturne reforme v Čilu.....	49

Seznam kratic

BDP - bruto domači proizvod

CAS - Country Assistance Strategy

CIA - Central Intelligence Agency (Tajna obveščevalna agencija ZDA)

EFF - Extended Fund Facility

FIL - Financial Intermediary Loan

IBRD - International Bank for Reconstruction and Development (Mednarodna banka za obnovo in razvoj)

ICSID - International Centre for Settlement of Investment Disputes (Mednarodni center za razreševanje investicijskih sporov)

IDA - International Development Association (Mednarodno razvojno združenje)

IFC - International Finance Corporation (Mednarodna finančna korporacija)

IMF - International Monetary Fund (Mednarodni denarni sklad)

ITT - International Telephone and Telecommunications Company

LIBOR - London Inter-Bank Offered Rate (obrestna mera, ki jo banke v Londonu obračunavajo v medsebojnem poslovanju)

MIGA - Multilateral Investment Guarantee Agency (Mednarodna agencija za zavarovanje investicij)

OZN - Organizacija Združenih narodov (UNO- United Nations Organization)

SAL - Structural Adjustment Loan

SB - Svetovna banka

SIL - Specific Investment Loan

SIM - Sector Investment and Maintenance Loan

TAL - Technical Assistance Loan

ZDA - Združene države Amerike

1. UVOD

Skupina Svetovne banke je v svoji skoraj šestdesetletni zgodovini v svetu predstavljala in še danes predstavlja enega največjih virov razvojne pomoči. Ta pomoč naj bi bila namenjena predvsem državam v razvoju, ki so že krepko zaostale za svetovnimi velesilami ter jim tako pomagala ujeti še zadnji vlak na poti k hitrejšemu gospodarskemu razvoju, ki ga diktirajo razvite države sveta.

A pomoč vsakršne finančne inštitucije, ki je v rokah svetovnih velesil, je praviloma vedno dvorezen meč. Dejanska pomoč v kakršnikoli obliki skriva v sebi interese držav, ki usmerjajo tok rasti svetovnega gospodarstva in je zato velikega pomena predvsem za bogatejše države članice takšnih inštitucij. Poleg tega pa se nerazvite države s sprejemanjem takšne pomoči vedno bolj naslanjajo nanjo in postajajo tako vedno bolj odvisne od mednarodnih finančnih inštitucij ter tako posredno tudi od držav, ki jim preko teh inštitucij namenjajo največ pomoči. Svetovna banka pri tem ni nobena izjema.

Svetovna banka naj bi formalno delovala kot povsem neodvisna finančna inštitucija, a dejansko je nemogoče spregledati tesno povezavo med Banko in njeno najvplivnejšo članico, ZDA. Zato želim v tej nalogi prikazati delovanje SB, vlogo ZDA v njej ter zato politično naravnost omenjene inštitucije. Vse to na primeru Čila v obdobju med leti 1970 in 1989, ko je bilo politično dogajanje v tej državi nadvse burno.

V nalogi bom skušala potrditi naslednje hipoteze:

- Svetovna banka dejansko ni politično nevtralna.
- Svetovna banka sistematično krši 10. točko IV. člena Statuta organizacije, ki se glasi: *'Banka in njeni uslužbenci naj se ne vmešavajo v politične zadeve držav članic; niti naj politični značaj določene države članice oziroma držav članic ne vpliva na njihove odločitve. Za njihove odločitve naj bodo pomembni le ekonomski vidiki, ti vidiki pa naj bodo pretehtani nepristransko z namenom doseči cilje, določene v 1. členu '(Internet 2).¹*
- Svetovna banka deluje pod vplivom političnih načel ZDA kot najmočnejše članice.

V drugem delu naloge, kjer se bom posvetila Čilu, bom skušala potrditi tudi naslednjo hipotezo:

¹ V originalu: *'The Bank and its officers shall not interfere in the political affairs of any member; nor shall they be influenced in their decisions by the political character of the member or members concerned. Only economic considerations shall be relevant to their decisions, and these considerations shall be weighed impartially in order to achieve the purposes stated in Article I' (Internet 2).*

- Svetovna banka je v Čilu s prilivom pomoči posredno podprla diktatorski režim.

Naloga bo teoretičnega značaja, metoda mojega dela pa bo deskriptivna s klasičnim načinom preverjanja hipotez. Pri svojem delu bom uporabljala predvsem sekundarne vire, knjige in internetne vire, ter skozi analizo ter interpretacijo teh virov skušala potrditi postavljene hipoteze. Pot mojega raziskovanja bo deduktivna, saj bom najprej predstavila splošna dejstva v zvezi z delovanjem IBRD in potem ta dejstva aplicirala na konkreten primer Čila.

2. IBRD V OKVIRU SKUPINE SVETOVNE BANKE

2.1 NASTANEK IBRD

Skupina Svetovne banke je najstarejša in v svetu gotovo najbolj uveljavljena mednarodna banka za financiranje razvoja. Sestavlja jo pet samostojnih mednarodnih razvojnih inštitucij: Mednarodna banka za obnovo in razvoj (*International Bank for Reconstruction and Development- IBRD*), Mednarodno razvojno združenje (*International Development Association- IDA*), Mednarodna finančna korporacija (*International Finance Corporation- IFC*), Mednarodna agencija za zavarovanje investicij (*Multilateral Investment Guarantee Agency- MIGA*) in Mednarodni center za razreševanje investicijskih sporov (*International Centre for Settlement of Investment Disputes- ICSID*) (*Internet 1*)².

IBRD je bila kot prva ustanovljena sočasno z Mednarodnim monetarnim skladom (*International Monetary Fund- IMF*) v Bretton Woodsu leta 1944 na pobudo ZDA in sicer z namenom, da bi se osredotočila na financiranje obnove evropskih gospodarstev, ki so bila uničena v drugi svetovni vojni. Vendar pa se je potem, ko je Marshallov plan postal ključni inštrument za financiranje povojne obnove Evrope, vloga IBRD v tem procesu precej zmanjšala (*Mrak, 2002*). Dejansko je IBRD Evropi nudila le štiri posojila v skupni vrednosti 497 milijonov USD, Marshallov plan pa je na povojno območje prispeval kar 41,3 milijard USD.

Želja ZDA je bila namreč predvsem ta, da bi z ustanovitvijo IBRD lažje dobila dostop na tuje trge, uveljavila načela svobodne trgovine in si zagotovila ugodno okolje za nove investicije ter dostop do surovin (*Internet 5*).

Tako se je IBRD vse bolj spreminjala v instrument za financiranje gospodarskega razvoja držav v razvoju. V letih 1956 in 1960 sta se ji pridružili še IFC in IDA, leta 1966

² IBRD je inštitucija, ki nudi pomoč pri razvoju in obnovi gospodarstev srednje razvitim ter kreditno sposobnim revnejšim državam članicam (BDP članic do višine 10.000 USD). Finančni vir predstavljata njen lastni kapital ter zadolževanje na mednarodnih trgih kapitala. Krediti IBRD so krediti po komercialnih pogojih in so odobreni na osnovi garancije države. Inštitucija ima 184 članic - gospodarsko najmočnejše članice imajo tudi največjo glasovalno moč.

IDA nudi pomoč najrevnejšim državam v razvoju (BDP članic pod 1.000 USD). Njen finančni vir so prispevki držav članic. Krediti IDA so krediti po koncesijskih pogojih in dejansko predstavljajo pomoč. Krediti so odobreni na osnovi garancije države. IDA poskuša državam zagotavljati primarne človekove dobrine (pitna voda, higiena, zdravstvo, izobraževanje). Inštitucija ima 163 članic.

IFC je inštitucija, ki financira privatni sektor v državah članicah (BDP članic do 10.000 USD). Finančni vir predstavljata njen lastni kapital in zadolževanje na trgih kapitala. IFC daje finančna sredstva v obliki kreditov brez garancije ter v obliki lastninskih vložkov. Inštitucija ima 175 članic.

MIGA je agencija, katere osnovni namen je izdajanje garancij proti nekomercialnemu političnemu tveganju. Državam članicam zagotavlja tudi tehnično pomoč pri širjenju informacij o možnostih investiranja. Na zahtevo članice je agencija lahko tudi mediator pri reševanju investicijskih sporov. Ima 158 članic.

ICSID spodbuja tuje investicije z zagotavljanjem mednarodnih inštrumentov za reševanje investicijskih sporov med državami. Zagotavljati poskuša vzajemno zaupanje med državami in tujimi vlagatelji. Ima 134 članic. (*Internet 1*)

je bil ustanovljen ICSID in nazadnje leta 1988 še MIGA (*Mrak, 2002*).

Glavni cilj vseh teh inštitucij je bil in je še vedno pospeševanje gospodarskega in socialnega napredka v državah v razvoju in sicer s povečevanjem gospodarske produktivnosti. Osnovna dejavnost je tako dolgoročno financiranje gospodarskega razvoja. V ta namen te inštitucije tako javnemu kot tudi privatnemu sektorju v državah v razvoju nudijo kredite in posojila ter ekonomsko in tehnično svetovanje. Delujejo tudi kot katalizator pri vzpodbujanju tokov privatnega kapitala v dežele v razvoju (*Bakker, 1996*).

Sam termin 'Skupina svetovne banke' zajema vseh pet zgoraj omenjenih inštitucij, termin 'Svetovna banka' pa se nanaša samo na dve inštituciji, IBRD in IDA.

IBRD in IMF sta mednarodni inštituciji, poznani tudi kot brettonwoodska dvojčka, ki pri reševanju finančnih problemov držav tretjega sveta zelo pogosto nastopata skupaj.

IMF je najpomembnejša mednarodna finančna inštitucija, njena kratka predstavitev pa je pomembna zaradi povezanosti njenega delovanja z delovanjem IBRD. IMF je monetarna inštitucija, ustanovljena z namenom kratkoročnega plačilnobilančnega financiranja držav članic, IBRD pa je razvojna inštitucija in je bila ustanovljena za dolgoročno financiranje gospodarskega razvoja manj razvitih držav članic. Tako je IMF zadolžen predvsem za stabilizacijo monetarnega sistema. Finančni viri IMF so kvote držav članic, zadolževanje pri uradnih ali privatnih virih kapitala ter dva dogovora v obliki kreditnih linij z vladami 11 bolj razvitih držav. Velikost kvot posameznih držav v IMF predstavlja tudi glasovalno moč posamezne države.

IMF sestavljajo Svet guvernerjev, Odbor izvršnih direktorjev, Mednarodni monetarni in finančni komite, Direktor IMF in njegov namestnik ter osebje, zaposleno v organizaciji. Članstvo v IBRD je pogojeno s članstvom v IMF, saj že od vsega začetka delovanja inštitucij velja predpostavka, da bi morale biti države najprej prisiljene k sprejemanju določenih standardov na monetarnem področju, če naj bodo deležne ugodnosti, ki jih prinaša članstvo v IBRD (*Bakker, 1996; Mrak:1999/2000*).

Tabela 2.1: Primerjava IBRD in IMF

	IBRD	IMF
Značaj	razvojna inštitucija	monetarna inštitucija
Funkcije	-pospeševanje gospodarskega razvoja -financiranje gospodarskega razvoja	-stabilizacija monetarnega sistema -kratkoročno financiranje plačilnobilančnih deficitov
Ročnost	dolgoročnost	kratkoročnost
Viri financiranja	zadolževanje na mednarodnih trgih kapitala	uradne rezerve ter valute držav članic
Kreditni odobreni	državam v razvoju	vsem članicam
Rok odplačila	15 do 20 let	3 do 5 let

(Vir: Bakker, Age F.P. (1996): *International Financial Institutions*, Longman Publishing, New York.)

2.2 VLOGA ZDA V OKVIRU IBRD

Kot je zapisano v Statutu IBRD, je bil primarni cilj te organizacije pomagati državam članicam pri razvoju produkcijskih sredstev ter pri izboljšanju domače produktivnosti in s tem posredno zagotoviti boljši življenjski standard prebivalcem posamezne države.

IBRD je bila tako vedno pojmovana kot multilateralna inštitucija, ki naj predstavlja in uveljavlja voljo vlad držav vseh svojih članic (*Gilbert et al, 2000*).

A SB (in posledično IBRD) je bila vedno v rokah glavnih kapitalističnih velesil, saj je imelo deset najbolj razvitih držav, na čelu z ZDA, vedno v lasti preko 50% delež sredstev SB in prav takšen odstotek glasov. Upoštevajoč ta podatek, je razumljivo, da so se odločitve sprejemale predvsem v korist teh gospodarsko razvitih velesil. Tako je bila tudi njihova percepcija razvoja usmerjena predvsem na zagotavljanje lastnega napredka in ne toliko na omogočanje dejanskega enakopravnega sodelovanja držav tretjega sveta na področju mednarodnega gospodarstva (*Internet 5*).

Iz gospodarske moči najbogatejših držav članic izhaja seveda tudi ogromna politična moč. Zato je nemogoče verjeti, da je IBRD povsem apolitična organizacija, pa čeprav 10. točka IV. člena Statuta IBRD poudarja nevmešavanje Banke v notranje zadeve držav članic.

Ne le, da so imele najbogatejše države članice velik politični vpliv na delovanje IBRD, predvsem je v tem kontekstu pomembna vloga ZDA, ki so z IBRD vzdrževale prav poseben odnos. In zakaj takšen poseben položaj ZDA v okviru IBRD?

Že sama ideja o ustanovitvi SB je prišla s strani ZDA. Sedež novo ustanovljene organizacije je bil lociran na sedežu Ameriške zvezne vlade v Washingtonu, politike delovanja organizacije pa so odsevale ameriške poglede na upravljanje delovanja svetovnega gospodarstva, distribucijo naravnih virov ter na odločitve o investiranju. Volilna moč posameznih držav članic znotraj SB je bila sicer določena na osnovi statističnih kazalcev (BDP, tuje rezerve, mednarodna trgovina), a ti kazalci so bili določeni s strani ZDA in so odsevali ameriške politične preference (*Mikesell v Gilbert et al, 2000:2*).

ZDA imajo sicer zares ogromen vpliv znotraj IBRD, vendar pa nimajo popolnega nadzora nad naravo inštitucije ter njenimi aktivnostmi. V primeru, da bi bila inštitucija povsem v oblasti ZDA, Banka državi sami ne bi koristila prav dosti. Ali povedano drugače, močna država kot so ZDA, je ustvarila takšno organizacijo z namenom uveljavljanja lastnih interesov, vendar je zanjo odločilnega pomena udeležba šibkejših držav v organizaciji. Da bi bilo njeno delovanje učinkovito ter cilji doseženi, si mora SB zagotoviti udeležbo večine svetovnih držav. Takšna udeležba držav daje Banki potrebno legitimnost za delovanje. Zato mora Banka delovati kot uveljavljena organizacija z naborom posebnih tehničnih znanj, določeno stopnjo neodvisnosti, mednarodnim značajem ter s pravili delovanja, določenimi v Statutu (*Gilbert et al, 2000*).

Z vidika ZDA pomeni SB liberalizacijo trgovine ter boljše upravljanje gospodarskih trgov v državah v razvoju. Poleg tega pomeni SB zmanjšanje transakcijskih stroškov, splošen dostop do informacij in strokovnega znanja, standardizirane postopke, bolj enostavna pogajanja ter predvsem dostopnost številnih ameriško naravnanih politik preostalemu svetu. Z vidika kapitalskih vložkov je sicer res, da ZDA prispevajo šestino vsega kapitala, vendar je v primerjavi z njihovo politično močjo v okviru SB ta znesek skoraj zanemarljiv.

Ob vsem tem je pomembno dejstvo, da je bila IBRD ustanovljena leta 1944, ob koncu 2. svetovne vojne, in je potem naprej delovala v obdobju hladne vojne. Pod okriljem Zahodne zveze seveda ni ostala imuna na politične vplive, ki so težili k uveljavljanju zahodnih načel ter izkoreninjanju vsakršnih komunističnih idej. Banka je tako hitro postala pomemben

inštrument za pospešeno pridobivanje zaveznic v Aziji, na Bližnjem vzhodu, v Srednji in Južni Ameriki ter v Afriki (*Gilbert et al, 2000*).

Številni primeri iz zgodovine tako potrjujejo domnevo, da je IBRD z ZDA na čelu v tem obdobju sistematično kršila omenjeni IV. člen Statuta.

Leta 1948, ko je Jugoslavija izstopila iz sovjetskega bloka, ji je bila IBRD takoj pripravljena pomagati s krediti, v Nikaragvi je bil Somozin režim, ki so ga podpirale ZDA, prav tako naslovnik velikega števila kreditov s strani IBRD - Nikaragva je namreč predstavljala srednjeameriško bazo za boj proti komunizmu. Na Bližnjem vzhodu je podobna čast doletela Iran, ki je pomenil dostop do sovjetsko nastrojenega Iraka. V šestdesetih in sedemdesetih letih, ko je bil na čelu IBRD Robert McNamara, naj bi banka podpirala številne nedemokratske režime, ki so bili usodni za večino prebivalstva teh držav. SB tako leta 1965 tudi na prošnjo OZN ni želela ukiniti finančne pomoči južnoafriškemu režimu, ki je zagovarjal politiko apartheida. McNamara je v tem času podprl tudi vzpostavitev diktature v Indoneziji - vse za izkoreninjenje komunističnih idej (*Gilbert et al, 2000*). V sedemdesetih letih je IBRD namenila velika posojila tudi Južni Koreji, Argentini, Braziliji, Filipinom, Urugvaju in Etiopiji, državam, na čelu katerih so bili vojaški diktatorji.

Posebno očiten je primer Čila, saj je IBRD potem, ko je v državi na oblast prišel komunistični voditelj Allende, povsem ukinila vsakršno finančno pomoč, ko pa je njegovo funkcijo prevzel vojaški diktator Pinochet, so v Čile ponovno začeli pritekati krediti s strani IBRD. Leta 1979 je tako npr. 15 najbolj diktatorskih svetovnih vlad prejelo kar tretjino vseh kreditov IBRD (*Internet 16*).

V vseh omenjenih primerih so bila vprašanja korupcije, kršitev človekovih pravic ter upravičenosti posameznih držav do takšnih posojil povsem irelevantna. Pomembno je bilo le tesno in velikodušno sodelovanje IBRD (na čelu z ZDA) z omenjenimi državami.

Kljub dejstvu pa SB še vedno zanika politično naravo takšnih intervencij v notranje zadeve držav članic. Trdi celo, da njene politike nikakor ne vplivajo na oblastno strukturo posamezne države ter da sta politika in gospodarstvo dve povsem različni sferi.

A že povsem objektivni vpogled v organizacijsko in finančno strukturo ter nato še v samo delovanje IBRD kaže drugačno sliko.

2.2.1 Organizacijska struktura IBRD

Po Statutu IBRD morajo biti države, ki želijo postati članice SB, že pred tem članice IMF. Poleg tega je večina članic IBRD, teh je 184, tudi članic IFC in IDA. Članstvo v IBRD je pogoj za članstvo v IDA, IFC in MIGA.

Tudi upravna struktura SB je v veliki meri zelo podobna strukturi IMF.

Svet guvernerjev

Najvišjo oblast v IBRD predstavlja Svet guvernerjev. V ta svet lahko vsaka izmed držav članic imenuje svojega predstavnika in njegovega namestnika. Ponavadi je to minister za finance, minister, odgovoren za gospodarski razvoj ali pa guverner centralne banke. Svet guvernerjev IBRD se enkrat letno sestane skupaj s Svetom guvernerjev IMF (*Bakker, 1996*). Glavna naloga Sveta guvernerjev je sprejemanje vseh najbolj pomembnih odločitev za delovanje banke (*Mrak, 2002*).

Odbor izvršnih direktorjev

Dejanska izvršilna oblast je pri IBRD v rokah Odbora izvršnih direktorjev. Izvršilnih direktorjev je 24 - 5 od njih je imenovanih neposredno s strani svojih držav ZDA, Japonske, Nemčije, Velike Britanije in Francije, ki so tudi lastnice največjih kapitalskih deležev v Banki. Ostalih 19 izvršnih direktorjev je voljenih in ti v Odboru izvršnih direktorjev poleg svoje države predstavljajo še skupino drugih držav (konstituenco), običajno iz iste regije. Savdska Arabija, Kitajska in Rusija so osnovale vsaka svojo državno konstituenco. (*Internet 3*).

Enako kot pri IMF, je tudi v IBRD volilna pravica odvisna predvsem od kapitalskih prispevkov posameznih članic. Iz tega izhaja dejstvo, da so bile v IBRD vedno najbolj dobrodošle bogate države, ki so predstavljale nekakšen zanesljiv kanal za dovajanje razvojne pomoči. Ker so bile gospodarsko močne, so lahko odločno vplivale na odločitve IBRD (*Bakker, 1996*).

Tabela 2.2: Volilna moč izvršnih direktorjev IBRD

DRŽAVA	ŠTEVILO GLASOV	ODSTOTEK GLASOV
5 IZVRŠNIH DIREKTORJEV		
1. ZDA	265.219	16,45
2. JAPONSKA	127.250	7,89
3. NEMČIJA	72.649	4,51
4. FRANCIJA	69.647	4,32
5. VELIKA BRITANIJA	69.647	4,32
19 VOLJENIH IZVRŠNIH DIREKTORJEV (KONSTITUENCE)		
6. Avstrija, Belorusija, Belgija, Češka, Madžarska, Kazahstan, Luksemburg, Slovaška, Slovenija, Turčija	77.669	4,82
7. Kostarika, Salvador, Gvatemala, Honduras, Mehika, Nikaragva, Španija, Venezuela	72.786	4,51
8. Armenija, BiH, Bolgarija, Hrvaška, Ciper, Gruzija, Izrael, Makedonija, Moldavija, Nizozemska, Romunija, Ukrajina	72.208	4,48
9. Antigva in Barbuda, Bahami, Barbados, Belize, Kanada, Dominika, Grenada, Gvajana, Irska, Jamajka, Sveti Krištof in Nevis, Sveta Lucija, Sveti Vincenc in Grenadine	62.217	3,86
10. Brazilija, Kolumbija, Dominikanska republika, Ekvador, Haiti, Panama, Filipini, Surinam, Trinidad in Tobago	58.124	3,61
11. Albanija, Grčija, Italija, Malta, Portugalska, San Marino	55.938	3,47
12. Avstralija, Kambodža, Kiribati, Republika Koreja, Marshallovi otoki, Mikronezija, Mongolija, Nova Zelandija, Palau, Papua Nova Gvineja, Samoa, Salomonovi otoki, Vanuatu	55.800	3,46
13. Bangladeš, Butan, Indija, Šri Lanka	54.945	3,41
14. Alžirija, Gana, Iran, Irak, Maroko, Pakistan, Tunizija	54.052	3,35
15. Danska, Estonija, Finska, Islandija, Latvija, Litva, Norveška, Švedska	54.039	3,35
16. Angola, Botsvana, Burundi, Eritreja, Gambija, Kenija, Lesoto, Liberija, Malavi, Mozambik, Namibija, Nigerija, Sejšeli, Sierra Leone, JAR, Sudan, Svaziland, Tanzanija, Uganda, Zambija, Zimbabve	53.962	3,35
17. Azerbajdžan, Kirgizistan, Poljska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Uzbekistan	46.096	2,86
18. Kitajska	45.049	2,79
19. Savdska Arabija	45.045	2,79
20. Ruska federacija	45.045	2,79
21. Bahrajn, Egipt, Jordanija, Kuvajt, Libanon, Libija, Maldivi, Oman, Katar, Sirija, Združeni arabski emirati, Jemen	43.984	2,73
22. Brunej, Fidži, Indonezija, Laos, Malezija, Mjanmar, Nepal, Singapur, Tajska, Tonga, Vietnam	41.096	2,55
23. Argentina, Bolivija, Čile, Paragvaj, Peru, Urugvaj	37.499	2,33
24. Benin, Burkina Faso, Kamerun, Zelenortske otoki, Centralnoafriška republika, Čad, Komori, Demokratična republika Kongo, Republika Kongo, Slonokoščena obala, Džibuti, Ekvatorialna Gvineja, Gabon, Gvineja, Gvineja Bissau, Madagaskar, Mali, Mavretanija, Mavricius, Niger, Ruanda, Sao Tome in Principe, Senegal, Togo	32.252	2,00

(Vir: Internet 4)

Iz razpredelnice je zelo jasno vidna osrednja vloga ZDA v organizaciji. S 16.5% glasov ima ZDA daleč največji delež v Banki, ki se ne more primerjati z deležem Japonske ali Nemčije, Francije in Velike Britanije. Tudi v primeru, da bi evropske predstavnice nastopale skupaj, bi bil odstotek njihovih skupnih glasov še vedno nižji od ameriškega. Vse ostale evropske države nastopajo v skupini s še drugimi državami sveta. Avstrija in Belgija sta tako npr. predstavljeni v skupini skupaj z Belorusijo, Češko, Madžarsko,

Kazahstanom, Luksemburgom, Slovaško, Slovenijo in Turčijo - vse omenjene države skupaj predstavljajo v IBRD 4.8% volilnih glasov.

Predsednik

Predsednik IBRD, ki je na čelu Odbora izvršnih direktorjev, predstavlja celotno organizacijo in vodi osebje, zaposleno v banki. Vodi tudi seje Odbora izvršnih direktorjev, vendar na njih nima pravice glasovanja (*Mrak, 2002*). Imenovan je za obdobje petih let in že po tradiciji je to mesto predsednika IBRD rezervirano za Američana - izvoli ga vlada ZDA (*Internet 5*).

Razvojni komite

Razvojni komite ima v IBRD podobno vlogo kot Mednarodni denarni in finančni komite v IMF. Tudi pravila članstva obeh komitejev so enaka - oba sestavljajo predstavniki istih 24 držav, ki imajo sedež v Odboru izvršnih direktorjev. Kot visokopolitični forum ima Razvojni komite nalogo nadzirati transfer razpoložljivih virov v države v razvoju. Razvojni komite IBRD nima pravice odločanja, ima pa zaradi svoje izredno kompetentne sestave izredno močan vpliv na formalne organe odločanja obeh brettonwoodskih inštitucij (*Mrak, 2002:461*).

Zaposleni

V okviru IBRD je zaposlenih več kot 8000 uslužbencev na sedežu v Washingtonu, več kot 2000 pa jih deluje na drugih območjih (*Internet 1*). To pomeni, da je Banka nekajkrat večja od IMF. IBRD se namreč ukvarja z zelo različnimi področji gospodarskega in socialnega razvoja članic, zato je tudi struktura zaposlenih precej bolj raznolika od tiste v IMF. Poleg tega je delovanje IBRD tudi geografsko bistveno bolj decentralizirano (*Mrak, 2002*).

Ostaja pa nezadovoljstvo evropskih članic, ki menijo, da je vpliv ZDA (zaradi njenih finančnih prispevkov) na politiko IBRD odločno prevelik in da so same premalo zastopane na samem vrhu organizacije (*Bakker, 1996*).

2.2.2 Kapital in finančna struktura

Finančni viri IBRD

Osnovni finančni vir IBRD je kapital, ki ga v Banko prispeva vsaka država članica. IBRD je na samem začetku, torej leta 1944, razpolagala z vpisanim kapitalom v skupni višini 10 milijard USD. Statut IBRD določa, da se lahko količina vpisnega kapitala poveča v primeru, ko IBRD smatra to kot ustrezno potezo in sicer s tričetrtinsko večino skupne volilne moči (*Internet 2*). V skladu s tem se je količina vpisnega kapitala že povečevala in po podatkih iz leta 2000 je tako Banka razpolagala z vpisanim kapitalom v skupni višini 188,6 milijard USD (*Mrak, 2000*).

Od tega kapitala je manj kot desetina dejansko vplačanega kapitala, preostanek pa je tako imenovani kapital na poziv. To pomeni, da lahko Banka kadarkoli pozove članice, da izpolnijo svoje obveznosti v zvezi s svojimi prispevki. Pravica Banke, da kadarkoli zahteva in pridobi ta zagotovljeni kapital, je bistven dejavnik pri določanju kreditne sposobnosti banke.

Gotovo najpomembnejši finančni vir IBRD je njeno zadolževanje na mednarodnih trgih kapitala. Banka ima odlično boniteto, izraženo v ratingu AAA, kar je nedvomno posledica dejstva, da za inštitucijo s svojim garancijskim potencialom stojijo vse najpomembnejše države sveta. Poleg tega vodi IBRD izredno konzervativno politiko na področju kreditiranja, saj je razmerje med odobrenimi krediti ter kapitalom in rezervami banke enako 1:1 (*Mrak, 2002*).

Pomembna vira finančnih sredstev so tudi rezerve IBRD in odplačila kreditov, ki so bili državam odobreni v preteklih letih (*Mrak, 2002*).

Glasovanje

Glasovalna moč v IBRD je razporejena zelo podobno kot v IMF. Tudi v IBRD je glasovalna moč posamezne članice odvisna od njenega deleža v kapitalu banke. Osnovo za razdelitev glasov tako tudi v IBRD predstavljajo kvote (*Mrak, 2002*).

Kvota

Kvota so sicer značilnost IMF, vendar se po kvotah, ki jih ima posamezna država v IMF, ravna tudi druga brettonwoodska inštitucija, IBRD. Tako velja, da je od kvote v IMF odvisna udeležba posamezne države v kapitalu in zato tudi njena glasovalna pravica v IBRD.

Ko se država vključuje v IMF, ji je izračunana kvota, ki jo bo država imela v tej organizaciji. Ta izračun temelji na ključnih ekonomsko-finančnih kazalcih o državi - na višini bruto domačega proizvoda, višini deviznih rezerv in podatkih o tekočem računu plačilne bilance. S kvoto je tako izražena ekonomska moč države.

Poleg omenjenega pa višina kvote določa tudi potencialni obseg sredstev, ki si jih država lahko sposodi od IMF (*Internet 17*).

Glasovalna pravica oziroma število glasov, ki jih ima posamezna država v IMF, je določena po formuli, ki vsebuje dve načeli. Prvo je načelo enakosti vseh držav članic, drugo pa je načelo gospodarske moči. Po prvem načelu dobi vsaka država članica 250 glasov, ki se imenujejo bazični glasovi. Po načelu gospodarske moči pa dobi vsaka država za vsakih 100.000 SDR svoje kvote še po en dodaten glas. Že na prvi pogled je jasno, da je načelo gospodarske moči veliko bolj pomembno in da odločilno vpliva na skupno število glasov, ki jih ima posamezna država v IMF. Načelo enakosti držav članic ima po tej formuli prav zanemarljivo vlogo (*Internet 17*).

Glede na pravkar napisano, v oči zopet bode dejstvo, da ima najvišje kvote in s tem največje število glasov pet največjih držav članic IMF - krepko vodstvo na lestvici gre seveda ZDA. Vse od ustanovitve IMF so imele ZDA v njem odločilno vlogo. Imajo jo še danes, čeprav se je delež glasovalnih pravic ZDA prepolovil v času od ustanovitve organizacije. Takrat so imele namreč kar 36-odstotni delež (*Mrak, 2002*).

Prvih pet držav članic na lestvici IMF zaseda prva mesta tudi na lestvici IBRD. Največji delež glasov imajo seveda ZDA, saj je delež njihovega kapitala v banki največji. Delež glasov ZDA v celotni strukturi glasov članic je enak 16,5 %, sledijo jim Japonska s 7,9%, Nemčija s 4,5%, Francija s 4,3% in Velika Britanija s 4,3% (*Internet 4*).

Tabela 2.3: Kvote in volilna moč 5 najmočnejših držav članic IBRD

DRŽAVA	ZNESEK V MIO USD (1944)	ODSTOTEK	ŠTEVILO GLASOV	ODSTOTEK GLASOV
1. ZDA	26.496	16,86	265.219	16,45
2. JAPONSKA	12.700	8,08	127.250	7,89
3. NEMČIJA	7.239	4,61	72.649	4,51
4. FRANCIJA	6.939	4,42	69.647	4,32
5. VELIKA BRITANIJA	6.939	4,42	69.647	4,32

(Vir: Internet 4)

Poleg tega so ZDA še vedno edina posamezna država, ki ima možnost veta na najbolj pomembne odločitve, saj se le-te sprejemajo z najmanj tremi petinami glasov članic in 85% vseh deležev glasov držav članic. To pomeni, da imajo ZDA s 16,4% glasov veto na vse spremembe Statuta organizacije (*Internet 5*).

V praksi se sicer odločitve Banke sprejemajo po načelu konsenza, vendar pa je v ozadju stalno prisotno dejstvo, da imajo ZDA največjo volilno moč in je tako ameriški vpliv vseeno prisoten, čeprav morda v bolj neformalnem smislu. Ko gre npr. za vprašanja odobritve kredita ali določene politike, se v primeru, da ZDA konkretnim vprašanjem nasprotuje, največkrat le-ta sploh ne pojavijo na dnevnem redu vodstva Banke (*Ayers v Gilbert et al, 2000:2*).

2.3 KREDITI IBRD

2.3.1 Krediti kot glavna oblika pomoči IBRD

Krediti IBRD so gotovo prevladujoča oblika dodeljevanja finančnih sredstev v države članice. Namenjeni so financiranju programov, ki neposredno prispevajo h gospodarskemu razvoju posamezne članice, a zanje ni mogoče najti privatnih virov financiranja po dovolj ugodnih pogojih. IBRD tako mobilizira finančna sredstva na mednarodnih finančnih trgih po najugodnejših tržnih pogojih in potem ta sredstva v obliki kreditov po komercialnih pogojih razdeli v države članice (*Mrak, 2002*). Banka tako deluje kot katalizator, saj poskuša pridobivati kapital tudi iz drugih virov - komercialne banke ter razne uradne inštitucije spodbuja k sofinanciranju kreditov (*Bakker, 1996*).

Krediti IBRD so ugodni komercialni krediti, katerih rok odplačila je navadno med 12 in 20 leti, s 3 do 5 leti odloga pri začetku odplačevanja glavnice. Obrestna mera za kredite je variabilna in se spreminja v skladu s splošnim gibanjem obrestnih mer v svetu. Vsak

kredit, ki ga država najame pri IBRD, mora biti brezpogojno zavarovan z garancijo države dolžnice (*Mrak, 2002:463*). Krediti IBRD so namreč odobreni izključno vladam ali inštitucijam z garancijo vlade posamezne države.

Pomembno je dejstvo, da države članice, tudi v primeru, ko zapadejo v plačilnobilančne težave, zelo dosledno odplačujejo svoje obveznosti do IBRD. Države so namreč solastnice mednarodnih inštitucij in imajo zato razlog več, da redno servisirajo tiste kredite, ki so jim jih odobrile 'lastne' inštitucije. Poleg tega je tudi za poslovne banke zelo pomembno, da redno odplačujejo dolgove Banki in IMF-u, saj tako ohranjajo ugoden kreditni rating.

Poleg tega je pomembno tudi to, da te inštitucije dosledno uveljavljajo princip nacionalne udeležbe pri financiranju vsakega projekta, ki ga same financirajo in tako so seveda njihovi krediti usmerjeni vedno v projekte, ki so prvotnega pomena za to državo dolžnico.

Odnosi med IBRD in državo dolžnico običajno niso omejeni samo na odnos upnik-dolžnik, saj lahko IBRD državam članicam nudi tudi različne oblike tehnične pomoči.

Vse to so razlogi, zakaj ima IBRD dejanski status preferenčnega upnika. Poleg tega že samo dejstvo, da krediti IBRD nikoli do sedaj niso bili predmet reprogramiranja, predstavlja pomemben argument, ki govori v prid visoki boniteti IBRD na mednarodnih finančnih trgih (*Mrak, 2002*).

IBRD pomaga državam v razvoju pri vzpostavljanju investicijskih programov in oblikovanju posebnih projektov. Pomembno vlogo ima tudi pri vzpostavljanju finančnega in političnega okvira posamezne države, saj obstaja velika možnost, da se posamezni razvojni programi ne odvijajo po predvidenem načrtu, če domači trg države ne funkcionira zadovoljivo. Stabilno ekonomsko okolje namreč vedno predstavlja predpogoj za uspešnost razvojnih programov (*Bakker, 1996*).

Na tem mestu se seveda postavlja vprašanje s Statutom določenega apolitičnega karakterja IBRD. Vse prepogosto je bil IBRD namreč očitani politični vpliv pri dodeljevanju kreditov posameznim državam članicam (*Bakker, 1996*).

Teoretično so seveda vsi programi kreditiranja pri IBRD povsem izolirani od vsakršnih političnih vplivov, saj tako določa 10. točka IV. člena Statuta. Dejansko pa je situacija precej drugačna, saj politična prepričanja in dejanja znatno vplivajo na odločitve o tem, katera država kreditjemalka si v danem trenutku lahko sponsoja sredstva od IBRD (*Gilbert et al, 2000*).

2.3.2 Postopek dodeljevanja kreditov

Kreditni predstavlja del obsežnega programa kreditiranja, ki je določen v strategiji pomoči državi (Country Assistance Strategy - CAS). Strategija pomoči državi skuša prirediti pomoč IBRD (tako kreditne kot tudi nekreditne usluge) razvojnim potrebam vsake posamezne države dolžnice, poleg tega pa ne zanemari niti primerjalne prednosti IBRD. Strategijo namreč pripravlja osebje IBRD, ki pri tem sodeluje z državo dolžnico ter se običajno posvetuje z donatorji, civilno družbo ter drugimi predstavniki javnega in privatnega sektorja.

Strategija pomoči državi vključuje projekte in programe, ki imajo največjo potencialno zmožnost znižati revščino in še naprej slediti vsem splošnim razvojnim ciljem posamezne države.

Operacije kreditiranja se odvijajo v več stopnjah. Država dolžnica identificira in pripravi projekt. Po pripravi projekta, IBRD prouči dejansko izvršljivost projekta. Med pogajanjem se Banka in država dolžnica dogovorita o razvojnih ciljih, komponentah, učinkih, indikatorjih uspeha, izvedbenem načrtu ter o razporedu izplačevanja kreditov.

Ko IBRD enkrat odobri kredit, država dolžnica prične izvajati projekt ali program v skladu s pogoji, določenimi s strani banke. IBRD nadzira izvajanje projekta ali programa in ob koncu ovrednoti rezultate (*World Bank, 2000*).

ZDA igrajo pomembno vlogo seveda tudi pri dodeljevanju kreditov, posebno v začetni fazi. Dejstvo je namreč, da je za državo kreditjemalko povsem običajno, da, še preden zaprosi za kredit, pridobi podporo ameriškega izvršnega direktorja, saj je le-ta seveda tesno povezan z ameriško vlado. Če posamezna država ne dobi privolitve s strani ZDA, zadeva verjetno sploh ne bo prišla na dnevni red organizacije. Seveda je prihajalo do poskusov ukinitve takšnih odnosov znotraj IBRD, a politični vpliv ZDA je le prevelik in ga je, kot kaže, nemogoče izkoreniniti (*Gilbert et al, 2000*).

2.3.3 Tipi kreditov IBRD

IBRD deluje že več kot 50 let in v tem obdobju so se v svetovnem gospodarstvu zgodile številne spremembe. V skladu z njimi se je spreminjala tudi kreditna politika IBRD.

V začetnem obdobju pa tja do druge polovice sedemdesetih let so bili daleč najbolj pomembna oblika kreditne dejavnosti IBRD projektni krediti. Ti so zajemali kar 80% vrednosti vseh kreditov v tistem obdobju.

V sedemdesetih letih pa je začela IBRD del svojega kapitala že namenjati za sektorske kredite. Izkušnje so namreč pokazale, da je uspeh posameznega projekta zelo odvisen od okolja, v katerem deluje sektor kot celota. Sektorski krediti so predstavljali že tudi prvo preprostejšo obliko programskega financiranja. V začetku so bili sektorski krediti uporabljeni na področjih transporta, energetike in kmetijstva, v osemdesetih in devetdesetih letih pa so postali pomembni predvsem sektorski krediti, ki so bili namenjeni krepitvi finančnega sektorja.

Na prelomu iz sedemdesetih let v osemdeseta so se kot druga in celovitejša oblika programskega financiranja začeli pojavljati tudi krediti za strukturno prilagajanje in sicer kot odgovor na spremembe v mednarodnem ekonomskem prostoru. V zadnjih dveh desetletjih so ti krediti obsegali približno 25% vrednosti vseh odobrenih kreditov IBRD.

Kreditni za tehnično pomoč so namenjeni predvsem za izgradnjo in izboljševanje delovanja posameznih institucij v državi dolžnici. Po svojem obsegu so precej marginalni. IBRD odobrava kredite za obnovo državam v primeru elementarnih nesreč (*Mrak, 2002*).

IBRD ima dva osnovna tipa kreditov - investicijske kredite in kredite za prilagajanje. Investicijski krediti so bolj dolgoročni in praviloma trajajo od 5 do 10 let. Financirajo blago, proizvode in storitve za podporo projektov gospodarskega in socialnega razvoja v širokem spektru sektorjev.

Kreditni za prilagajanje so bolj kratkoročni po svoji naravi in trajajo od 1 do 3 let. Zagotavljajo hitro izplačano zunanje financiranje za podporo političnih in institucionalnih reform.

Tako investicijski krediti kot tudi kreditni za prilagajanje se uporabljajo fleksibilno z ozirom na dano situacijo, občasno tudi skupaj v določenih mešanih operacijah (*Internet 6*).

2.3.3.1 Investicijski krediti (Investment Lending)

Investicijski krediti zagotavljajo financiranje številnih dejavnosti, ki ustvarjajo fizično in socialno infrastrukturo, ki je potrebna za zmanjševanje revščine in pospeševanje razvoja.

Narava investicijskih kreditov se je razvijala skozi čas. V začetku se je kreditiranje osredotočalo predvsem na razvoj industrije, gradbeništva in energetike, pozneje pa so prišli v ospredje vzpostavljanje inštitucij, socialni razvoj ter uprava. Slednji so bili predpogoj za razvoj dejavnosti privatnega sektorja.

Projekti so lahko zelo različni in segajo od področja zmanjševanja revščine, do razvoja podeželja, gospodarjenja z naravnimi viri, pokonfliktne obnove področij, izobraževanja in zdravstva.

Investicijski krediti so dostopni tistim članicam IBRD in IDA, ki nimajo dolgov do SB.

Velika večina investicijskih kreditov so specifični investicijski krediti (*Specific Investment Loans*) ali krediti za investiranje in vzdrževanje sektorja (*Sector Investment and Maintenance Loans*). Prilagodljivi programski krediti (*Adaptable Program Loans*) in krediti za učenje in inovacije (*Learning and Innovation Loans*) so bili vpeljani pred kratkim, zagotovili pa naj bi več inovacij in večjo fleksibilnost. Ostali inštrumenti, ustvarjeni za zadovoljevanje specifičnih zahtev držav dolžnic, so krediti za tehnično pomoč (*Technical Assistance Loans*), krediti za finančno posredovanje (*Financial Intermediary Loans*) in krediti za hitro obnovo (*Emergency Recovery Loans*) (Internet 6).

Podrobneje bom predstavila tiste investicijske kredite, ki bodo pomembni v nadaljevanju naloge in sicer v kontekstu obravnavanja kreditov, ki so bili dodeljeni Čilu v obdobju Pinochetove diktature.

*Specifični investicijski krediti (Specific Investment Loans - SILs)

Specifični investicijski krediti podpirajo vzpostavljanje, obnavljanje in vzdrževanje gospodarske, socialne in inštitucionalne infrastrukture. Poleg tega lahko financirajo svetovalne službe ter programe za vodenje in usposabljanje.

So fleksibilen instrument financiranja in so zato primerni za širok spekter projektov. Med drugim podpirajo tudi reformo politik, ki vplivajo na produktivnost investiranja (*World Bank, 2000*).

*Kreditni za investiranje in vzdrževanje sektorja (Sector Investment and Maintenance Loans - SIMs)

Kreditni za investiranje in vzdrževanje sektorja se osredotočajo na programe javne potrošnje v posameznih sektorjih. Skušajo skrbeti za to, da so izdatki, politike in samo delovanje določenega sektorja v skladu z razvojnimi prioritetami posamezne države. To počnejo tako, da pomagajo ustvarjati ravnotežje med novimi investicijami, rehabilitacijo, rekonstrukcijo in vzdrževanjem kapitala. Državi kreditjemalki pomagajo razviti inštitucionalno sposobnost, da le-ta planira, izvršuje in nadzira potrošnjo ali investicijski program.

Ti kreditni običajno vsebujejo dogovor glede sestave programov sektorskega investiranja kot tudi glede reform sektorske politike, ki so predpogoj za uspešnost programa. Vsebujejo tudi krepitev inštitucij, ki bodo program izvajale.

Kreditni za investiranje in vzdrževanje sektorja so najbolj primerni takrat, ko je pri programu sektorske potrošnje potrebno obsežno usklajevanje, še posebno v primeru, če vsebuje program velik delež doniranih investicij. Zato gre pri teh kreditih za sodelovanje med bilateralnimi in multilateralnimi donatorji, ki se trudijo priskrbeti pomoč sektorju (*World Bank, 2000*).

*Kreditni za tehnično pomoč (Technical Assistance Loans - TALs)

Kreditni za tehnično pomoč so namenjeni vzpostavljanju inštitucionalne sposobnosti v državi posojiljemalki. Osredotočajo se na organizacijsko ureditev, postopke zaposlovanja ter tehnične, fizične ali finančne vire ključnih agencij.

Za te kredite je običajno potreben dogovor glede specifičnih akcijskih programov za krepitev organizacij ter za imenovanje svetovalcev in njihovih lokalnih predstavnikov.

Uporabljajo se za usposabljanje v telesih, ki se neposredno ukvarjajo z izvrševanjem politik, strategij in reform, ki spodbujajo gospodarski in socialni razvoj. Med drugim tudi pri razvoju kapacitet za reformo javnega sektorja ter pripravi, izvajanjem in vzdrževanjem investicij. Kreditni za tehnično pomoč pogosto dopolnjujejo investicijske operacije ali operacije prilagajanja - podpirajo namreč specifične naloge, povezane s pripravo ali izvajanjem teh operacij (*World Bank, 2000*).

*Krediti za finančno posredovanje (Financial Intermediary Loans - FILs)

Krediti za finančno posredovanje zagotavljajo dolgoročne vire lokalnim finančnim inštitucijam za financiranje investicijskih potreb realnega sektorja. Finančne inštitucije prevzemajo kreditno tveganje za vsak podprojekt.

Če želi posamezna država pridobiti kredite za finančno posredovanje, mora imeti zadovoljivo makroekonomsko okolje. Ti krediti podpirajo reforme finančnega sektorja (politike obrestnih mer, subvencije, ukrepe za povečevanje konkurenčnosti finančnega sistema, inštitucionalni razvoj finančnih posrednikov), ki imajo neposreden in znaten vpliv na delovno učinkovitost finančnih posrednikov. Spremljajo lahko operacije prilagajanja, ki se nanašajo na vprašanja politik finančnega sektorja, poleg tega pa lahko vsebujejo tudi komponente tehnične pomoči.

Država kreditotjemalka lahko kapital SB preda finančnemu posredniku kot kredit ali pa kot pravico. Finančni posrednik pa lahko preda kapital SB drugim kreditotjemalkam kot kredite ali kot pravico za financiranje projektov, namenjenih povečevanju proizvodnje dobrin in storitev. Za zagotavljanje zadovoljivih rezultatov morajo ti podprojekti odgovarjati določenim razvojnim kriterijem. Bančni kapital je porabljen za dobrine, delo in storitve kot tudi za tehnično pomoč.

Krediti za finančno posredovanje pripomorejo k zdravemu razvoju politik in inštitucij finančnega sektorja, pospešujejo delovno učinkovitost teh inštitucij v konkurenčnem okolju, izboljšujejo kreditne pogoje za podjetja in gospodinjstva ter pospešujejo privatne investicije (*World Bank, 2000*).

2.3.3.2 Krediti za prilagajanje (Adjustment Lending)

Krediti za prilagajanje zagotavljajo hitro izplačano pomoč državam z zunanjimi finančnimi potrebami, da bi le-te lahko podprle strukturne reforme v posameznem sektorju ali pa kar v celotnem gospodarstvu. Podpirajo inštitucionalne spremembe, ki so predpogoj za ustvarjanje ustreznega okolja za pospeševanje trajne rasti.

Krediti za prilagajanje so bili v začetku osnovani za zagotavljanje podpore makroekonomskim reformam, vključno z reformami tržne politike in kmetijstva. Čez čas so se bolj osredotočili na strukturne reforme, reforme finančnega sektorja, socialne reforme ter na izboljševanje gospodarjenja v javnem sektorju. Operacije prilagajanja danes na

splošno spodbujajo konkurenčne tržne strukture, korigirajo motnje v režimih spodbud, ustanavljajo ustrezen nadzor in varovanje, spodbujajo nastanek okolja, ki bi bilo primerno za investicije privatnega sektorja ter spodbujajo tudi samo delovanje privatnega sektorja. Težijo k uspešnemu vladanju in blažijo kratkoročne škodljive učinke prilagajanja.

Kreditni za prilagajanje so dostopni tistim članicam IBRD in IDA, ki nimajo dolgov do SB. Posebni krediti za strukturno prilagajanje pa so dostopni samo državam članicam IBRD. Da se država kvalificira kot prejemnica kreditov za prilagajanje, mora upoštevati dogovor o nadzorovanju, izpeljanih ustreznih inštitucionalnih reformah ter o zagotovljenem ustreznem makroekonomskem okolju. Bistven del priprave na prejem kreditov za prilagajanje je usklajevanje z IMF.

Sredstva so izplačana v eni ali več stopnjah (tranšah) na poseben depozitni račun. Tranše so izplačane, ko kreditojemalec izpolni vse potrebne pogoje (sprejetje reformne zakonodaje ali kakršenkoli drug dokaz napredka v smeri ustvarjanja zadovoljivega makroekonomskega okolja).

Najpogosteje uporabljeni inštrumenti za prilagajanje so krediti za strukturno prilagajanje (*Structural Adjustment Loans*) in krediti za sektorsko prilagajanje (*Sector Adjustment Loans*). Ostali tipi kreditov za prilagajanje, ki so bili oblikovani z ozirom na specifične potrebe držav kreditojemalk, so krediti za programsko strukturno prilagajanje (*Programmatic Structural Adjustment Loans*), posebni krediti za strukturno prilagajanje (*Special Structural Adjustment Loans*) in krediti za rehabilitacijo (*Rehabilitation Loans*). Krediti za zmanjšanje dolgov (*Debt Reduction Loans*) sicer ne spadajo v skupino kreditov za prilagajanje, vendar pogosto spremljajo operacije prilagajanja (*Internet 6*).

Nekoliko več prostora bom namenila kreditom za strukturno prilagajanje, ki so nasploh pomembni v zgodovini delovanja SB, poleg tega pa o njih teče beseda tudi v nadaljevanju naloge, kjer so v ospredju krediti SB v Čilu v času Pinochetove diktature.

*Kreditni za strukturno prilagajanje (Structural Adjustment Loans - SALs)

Kreditni za strukturno prilagajanje so krediti, ki običajno nastopajo v tesni povezavi s kompleksnimi strukturnimi reformami posamezne države. Podpirajo reforme, ki pospešujejo rast, učinkovito izrabo virov in trdno plačilno bilanco na srednji in dolgi rok. Osredotočajo se na pomembnejša makroekonomska in strukturna vprašanja, kot so tržna

politika, mobilizacija virov, upravljanje javnega sektorja, razvoj privatnega sektorja ter mreže socialnega varstva (*World Bank, 2000*).

IBRD je idejo o kreditih za strukturno prilagajanje uvedla leta 1979 in takrat je bila to za organizacijo popolna novost. IBRD se namreč do tedaj s svojimi krediti ni vključevala v reševanje večjih makroekonomskih problemov držav članic, saj njeni dotedanji programi pomoči za to niti niso bili primerni (*Jayarajah in Branson, 1995*).

Mrak v svoji knjigi navaja razloge, ki so IBRD vodili k uvedbi kreditov za strukturno prilagajanje:

*Dolgoročni razlogi naj bi tako izhajali že iz same strategije gospodarskega razvoja držav v razvoju. Pomembna je namreč t.i. teorija odvisnosti (*dependence theory*), ki so jo razvili ekonomisti Latinske Amerike in pod vplivom katere se je v petdesetih in šestdesetih letih veliko število manj razvitih držav odločilo za takšno strategijo razvoja, ki je temeljila na zamenjavi uvoza z domačo proizvodnjo (*strategy of import-substitution*). Tako naj bi bila slabo razvita domača industrija zaščitena pred tujo konkurenco.

Vendar pa je bilo izvajanje te strategije mogoče samo ob nerealnem deviznem tečaju ter ob močno spremenjenih cenah in obrestnih merah. Tako so postajale države vse bolj odvisne od uvoza in tako tudi bolj ranljive v mednarodnem okolju.

*Kot razlog za uvedbo kreditov SAL velja omeniti tudi naraščajoče nezadovoljstvo IBRD s projektnim financiranjem. V sedemdesetih letih, ko so se zvišale cene nafte, so se precej zaostriale makroekonomske razmere in vse več projektov IBRD je dosegalo nezadovoljive rezultate ali pa kar propadlo. Izvor neuspešnosti pri izvajanju projektov je bilo največkrat neustrezno ekonomsko okolje, v katerem je bil posamezen projekt prisiljen delovati. Tako se je uveljavilo prepričanje, da je stabilno ekonomsko okolje predpogoj za uspešnost posameznega projekta.

*Med razlogi za uvedbo kreditov SAL je tudi dejstvo, da se je po drugem zvišanju cen nafte leta 1979, uveljavilo prepričanje, da plačilnobilančni deficit nerazvitih držav uvoznic nafte ni prehodnega značaja. Čeprav je reševanje tovrstnih problemov v domeni IMF, je IBRD ocenila, da se mora tudi sama vključiti v proces plačilnobilančnega prilagajanja teh držav. IBRD je zagovarjala mnenje, da morajo države v razvoju sprejeti ukrepe finančne discipline oziroma zmanjšati nivo agregatne potrošnje. Program ekonomske stabilizacije naj bi spremljal tudi program strukturnih sprememb, torej program SAL. Ta naj bi se

problema vzdržnosti plačilnobilančnega deficita lotil na daljši rok in to predvsem z ukrepi ekonomske politike na strani ponudbe (*Mrak, 2002*).

Značilnost kreditov SAL je, da so to programski krediti. So tudi plačilnobilančni krediti, za katere je značilno, da se črpajo v precej krajšem času kot je to običajno za ostale projektne kredite. Tako naj bi država s pomočjo kredita SAL financirala tiste strukturne reforme, ki ji bodo omogočile, da nekje v roku od petih do sedmih let zmanjša deficit tekočega dela plačilne bilance na še sprejemljiv nivo.

Kreditni SAL so bili v preteklosti pogosto odobreni v povezavi s tistimi aranžmaji, ki jih je posamezna država sklenila z IMF (*Mrak, 2002*).

Preden želi posamezna država skleniti kredit SAL, mora biti proučeno stanje gospodarstva v državi, pripravljenost države na uvajanje reform, ustreznost samega finančnega plana, izdelana pa mora biti tudi Strategija državne pomoči (Country Assistance Strategy - CAS).

IBRD analizira gospodarske probleme v posamezni državi ter skuša najti rešitve zanje. Pri tem se izdatno posvetuje z vlado dotične države, ostalimi vodilnimi donatorji ter z IMF. Priprava ustreznega programa prilagajanja je torej proces sodelovanja, vendar pa morata pobuda in samo vodstvo vedno priti s strani zainteresirane države. Programi prilagajanja zahtevajo precejšnjo politično lojalnost, naloga vlade države pa je, da čimbolj učinkovito akumulira pomoč iz širokega spektra sektorjev. Tako krediti za prilagajanje nikakor niso priporočljivi v situaciji, ko je pripravljenost države na prilagajanje nična ali negotova (*Internet 7*).

Ob tem je potrebno omeniti tudi pomen političnega faktorja v državi, ki sprejema SAL. Tudi v zgodovini delovanja IBRD se je že zgodilo, da je bila, običajno pri dlje trajajočih programih, zelo podcenjena vloga politike v državi prejemnici. Dejstvo je, da pomeni strukturno prilagajanje pomembno redistribucijo gospodarske moči in posledično tudi redistribucijo politične moči v posamezni državi. IBRD seveda nima velikega vpliva pri reševanju tega problema, je pa njena naloga, da je pozorna na potencialne politične probleme, ki bi lahko nastali ob izvajanju strukturnega prilagajanja v določeni državi (*Thomas et al, 1991*).

Posamezna država, ki želi pridobiti kredit SAL, mora v sodelovanju z IBRD najprej pripraviti program SAL. Program SAL je program strukturnih reform, v katerem so natančno določeni ukrepi, ki jih bo država sprejela ter njihovo udejanjanje. Vlada posamezne države članice pošlje IBRD takšen program v obliki 'pisma o razvojnih politikah' (letter of development policies). Pismo o razvojnih politikah je tudi vsebinska osnova za odobritev kredita SAL na Odboru izvršnih direktorjev in postane zato tudi sestavni del kreditne pogodbe (*Mrak, 2002*).

Kot že omenjeno, so programi SAL sestavljeni iz sklopov strukturnih reform oziroma ukrepov ekonomske politike. Te značilne komponente programov SAL so usmerjene predvsem na ponudbeno stran ekonomije in si sledijo: reforma cenovne in zunanjetrgovinske politike, davčna reforma, reforma finančnega sektorja, privatizacija, reforma trga delovne sile in ob koncu še krepitev inštitucij ter administrativne sposobnosti (*Mrak, 2002*).

Sicer pa ne smemo prezreti pomembnega dejstva, da je namen kreditov za prilagajanje tudi zmanjšanje tranzicijskih stroškov strukturnih reform. Brez zunanje pomoči bi namreč v procesu prilagajanja nastajale določene motnje v gospodarstvu in te bi vodile k nižjemu življenjskemu standardu, nižjim stopnjam investiranja ter nižjim stopnjam gospodarske rasti. Tako pa viri zunanje pomoči vzdržujejo tudi pomembni socialno in politično komponento programov reform (*Internet 7*).

Celoten program prilagajanja v posamezni državi je običajno precej obsežen in posamezne operacije prilagajanja, ki so v domeni IBRD, predstavljajo le del te celote. Zato mora biti program ustrezno finančno podprt tudi s strani ostalih donatorjev in predvsem s strani IMF. IMF je namreč odgovoren za podporo programov ekonomske stabilizacije.

Običajno IBRD prevzame kreditiranje prilagajanja določene države v primeru, da je tudi IMF s to državo že sklenil ustrezen dogovor. Če IMF nima dogovora s to državo, mora IBRD, še preden sama sklene kakršenkoli dogovor, preveriti, če ima morda IMF glede omenjene države pomisleke zaradi morebitne neustreznosti njene makroekonomske politike. IBRD upošteva ugotovitve IMF glede makroekonomske politike posamezne države (*Internet 7*).

Ko govorimo o programih SAL, prihaja v ospredje vse večja podobnost med inštitucijama IBRD in IMF. Ob sami ustanovitvi obeh brettonwoodskih inštitucij je bilo

namreč določeno, da je IMF namenjena kratkoročnemu financiranju začasnih plačilnobilansnih deficitov, IBRD pa dolgoročnemu financiranju povojne obnove in kasneje predvsem gospodarskega razvoja držav v razvoju. Z uvedbo kreditov SAL se je IBRD vključila v financiranje plačilnobilansnih deficitov držav članic, IMF pa je z uvedbo aranžmaja Extended Fund Facility v svoje programe makroekonomskega prilagajanja vnesla elemente strukturnih reform. Tako se je zabrisala meja med mandatoma obeh inštitucij (*Mrak, 1987*).

Kreditni so, kot že omenjeno, glavna oblika dodeljevanja finančnih sredstev državam članicam s strani IBRD. V tej nalogi so zato precej pomemben člen, saj predstavljajo edino zares otipljivo dejstvo, v katerem se zrcali delovanje IBRD ter njena celotna struktura. Količina in velikost kreditov, namenjenih posamezni državi članici sta namreč lahko zelo dober pokazatelj odnosov med Banko in to državo. In še kako pomembno je tudi dejstvo, da je vprašanje dodeljevanja kreditov povezano tudi s politično situacijo v posamezni državi kreditojemalki.

V nadaljevanju naloge bom tako na podlagi količine in velikosti kreditov IBRD na primeru Čila poskušala potrditi domneve, da je obseg odobrenih kreditov dejansko odvisen od odnosa države kreditojemalke do IBRD, še bolj pa seveda od same politične situacije v državi kreditojemalki.

2.4 APOLITIČNOST IBRD?

Že v uvodu sem predstavila hipoteze, ki zavračajo formalno dodeljeno politično nevtralnost IBRD in poudarjajo dejansko politično angažiranost Banke. Z nekoliko natančnejšim vpogledom v organizacijsko in finančno strukturo IBRD ter na področje samega delovanja organizacije, so se izkristalizirala nekatera očitna dejstva, ki govorijo v prid zastavljenim hipotezam. Že samo iz organizacijske strukture IBRD je jasno razvidno, da imajo v Banki največjo moč najbogatejše svetovne države, na čelu katerih so ZDA. Prednostna pozicija velesil v IBRD pa izhaja iz same finančne strukture, saj izhaja večja moč iz večjega števila volilnih glasov, število volilnih glasov pa iz kapitala, ki ga posamezna država članica prispeva v Banko. ZDA imajo tako kar šestino vseh glasov v Banki in verjetno ni potrebno posebej poudarjati, da kot najmočnejša članica organizacije tudi uspešno uveljavljajo svoje tako gospodarske kot tudi politične interese.

V nadaljevanju želim na primeru Čila pokazati politično angažiranost IBRD, ki je brez dvoma posledica vodilne pozicije ZDA v njej. Kakršni so gospodarski in politični interesi ZDA, takšni so tudi interesi IBRD.

Primer Čila je v nebo vpijoč primer političnega delovanja Banke. V obdobju od leta 1970 do leta 1989, se je Čile soočil z dvema povsem različnima političnima sistemoma. V začetku obdobja z idejami komunizma, ki jih je predstavljal Salvador Allende ter kasneje s Pinochetovo vojaško diktaturo, ki je na prvo mesto postavljala liberalizacijo gospodarstva. Ker je bilo to v času hladne vojne in so bile ZDA na pohodu izkoreninjanja vsakršnih komunističnih idej, je bil njihov odnos do Čila v obdobju Allendeja seveda povsem odklonilen, v obdobju vojaške diktature pa nasprotno zelo vzpodbuden.

In ta odnos ZDA do Čila se je zelo jasno pokazal tudi v okviru IBRD - organizacije, ki naj bi bila politično nevtralna, pa to nikakor ni.

3. IBRD in ČILE

3.1 POLITIČNE IN GOSPODARSKE RAZMERE V LETIH OD 1970 DO 1989

3.1.1 Levičarski režim Salvadorja Allendeja v letih od 1970 do 1973

Leta 1970 so v Čilu potekale volitve in novoizvoljeni Salvador Allende je prevzel mesto dotedanjega predsednika Eduarda Freia ter postal prvi demokratično izvoljeni marksistični predsednik zahodne hemisfere. Bil je zagovornik komunističnih idej in njegov glavni cilj je bil 'pripeljati Čile na pot socializma' (*Internet 8*).

Unidad Popular, Ljudska enotnost, ki jo je vodil Allende, je širila prepričanje, da bogastvo Čila, predvsem seveda baker, izkoriščajo tuji in domači kapitalisti. Nova vlada je zato hitro nacionalizirala gospodarstvo, prevzela rudnike bakra ter ostala tuja podjetja, oligopolistično industrijo, banke in velika posestva. Vlada je med drugim pokazala namero nacionalizirati tudi tuja podjetja, ki so se ukvarjala s predelavo bakra, ta pa so bila večinoma v lasti dveh severnoameriških družb, Kennecotta in Anaconde³. Vlada je predlagala celo spremembo Ustave, ki naj bi dovoljevala nacionalizacijo glavnih rudnikov

³ Že v času vladanja Eduarda Freia (1964-1970) je potekala 'čileanizacija' bakra. Vlada je prevzela 51% lastništvo rudnikov, ki so bili sicer pod nadzorom ZDA, predvsem Anaconde in Kennecotta. Čilenski zagovorniki takšnega prevzema so kot razlog navedli dejstva, da so ameriške družbe uživale preveč velikodušne pogoje delovanja, premalo investirale v Čile in obdržale prevelik delež lastništva (*Internet 9*).

bakra, ki so bili v združenih lastih velikih severnoameriških družb in Čila.

ZDA so bile sicer že dolgo prisotne v Čilu, predvsem zaradi gospodarskih prednosti, ki jih je prinašal baker. Vsekakor pa so bile pozorne tudi na politične preobrate, ki so se dogajali v državi. Komunistične ideje za ZDA nikakor niso bile sprejemljive, še manj pa seveda podražavljenje njihovih družb. Slednje je služilo tudi kot povod, da so se ZDA vmešale v gospodarsko in politično delovanje v Čilu (*Internet 9*).

Ameriška politika do Čila v obdobju sedemdesetih let je jasno določena v nekoč tajnih, danes pa vsem dostopnih dokumentih, ki so takrat predstavljali korespondenco med posameznimi členi oblasti ZDA.

Tako je ameriški svetovalec za nacionalno varnost Henry A. Kissinger leta 1970 ministru za zunanje zadeve, ministru za obrambo, Uradu za pripravljenost v sili (Office of Emergency Preparedness) ter direktorju CIE posredoval Memorandum 93, katerega vsebina je bila politika ZDA do Čila. Vseboval je naslednje odločitve predsednika ZDA:

a) javna drža ZDA do Čila naj bo korektna, a hladna in ZDA naj se izogibajo dejanjem, ki bi Allendejevi vladi dajala osnovo za iskanje domače in mednarodne pomoči pri utrditvi komunističnega režima

b) ZDA bodo skušale preprečiti utrditev komunistične države v Čilu, ki bi bila sovražna interesom ZDA in drugih držav zahodne poloble (Kissinger, 1970, 1).

Korektna in hladna drža ZDA do Čila naj bi pomenila velika prizadevanja za dosego razumevanja s strani vlad ostalih latinskoameriških držav, ki naj bi podprle protikomunistično politiko ZDA in zavzele ameriški podobno držo do Čila.

Memorandum je predpostavljala tudi ukrepe, ki bi bili nujni v primerih, ko čilenske oblasti ne bi upoštevale interesov ZDA:

a) v takšni meri kot je to mogoče, Čilu odvzeti nadaljnjo finančno pomoč ali garancije za ameriške privatne investicije v Čilu, vključno s tistimi, ki so povezane s Programom investicijskih garancij (Investment Guarantee Program) ali operacijami Izvozno-uvozne banke (Export-Import Bank).

b) določiti obseg, do katerega bi bilo mogoče obstoječe garancije in finančne dogovore ukiniti ali zmanjšati

c) kolikor je mogoče zavzeto vplivati na mednarodne finančne inštitucije, da omejijo kredite ali druge oblike finančne pomoči Čilu (in pri tem sodelovati z ostalimi

prijateljskimi državami, predvsem iz Latinske Amerike, ter tako zmanjšati izpostavljanje izključno ZDA pri tem vprašanju)

d) zagotoviti, da so interesi ameriških privatnih podjetij z investicijami ali delovanjem v Čilu seznanjeni s pogledom ameriške vlade na čilensko vlado ter z restriktivno naravo politik, ki jim vlada ZDA namerava slediti (Kissinger, 1970,2).

V Memorandumu je predsednik ZDA direktorju Urada za pripravljenost v sili naložil tudi pripravo študije, ki naj pojasni posledice možnega razvoja na svetovnih trgih bakra, prouči razpoložljive zaloge bakra ter druge dejavnike, ki bi lahko vplivali na nakup in prodajo čilenskega bakra na trgu ter na sam odnos ZDA do Čila (Kissinger, 1970).

Namere ZDA v zvezi z nacionalizacijo ameriških rudnikov v Čilu so jasno podane tudi v Memorandumu, ki ga je ameriško zunanje ministrstvo ravno tako leta 1970 naslovlilo na Henryja A. Kissingerja. V tem Memorandumu je že predstavljena tako imenovana 'Opcija C', ki naj bi bila vodilo delovanja ZDA v odnosu do Čila. Točka 4 iz poglavja, ki zadeva Allendejevo vlado, se glasi:

V primeru, da čilenska vlada nacionalizira imetje, ki je v lasti ZDA, naj ZDA zahtevajo ustrezno kompenzacijo. Če Allendejeva vlada ne bo ustrezno kompenzirala odvzetih posesti ameriških lastnikov, bodo ZDA:

- zavrnilo odlog plačila (rescheduling) čilenskega dolga*
- uporabile veto na čilenske zahteve za kredite pri IBRD, Interameriški razvojni banki ter Exim banki (Eximbank) zaradi čilenske nacionalizacije in njene ekonomske politike*
- preprečevale ameriške privatne investicije ter privatne investicije tretjih držav in multilateralnih institucij v Čilu (Eliot, 1970,12).*

V nadaljevanju Opcije C se nahaja tudi naslednja direktiva:

ZDA naj ukinejo pomoč državi, ki razlasti ali odvzame posest, v lasti ameriških državljanov, in ki v roku šestih mesecev za odvzeto ne zagotovi ustreznega nadomestila (Eliot, 1970, 13).

ZDA s predsednikom Nixonom na čelu so poudarjale pomen ustrezne kompenzacije v primeru, da bi Allende nacionaliziral ameriške družbe v Čilu. A v primeru, da ta kompenzacija ne bi bila zadovoljiva, so se ZDA odločile, da bodo v obdobju šestih mesecev poskušale raziskati vse možne poti za razrešitev spora. Ker je izgledalo, da so v Čilu precej dovzetni za sklepanje določenih pragmatičnih kompromisov z bakropredelovalnimi družbami, se je Nixonova administracija izognila direktnemu

soočenju z Allendejevo vlado ter odobrila ali odložila posojila in kredite namesto, da bi jih ukinila (*Internet 18*).

A junija leta 1971 je čilenski kongres tako kot je napovedal že prej dejansko sprejel ustavni amandma, ki je legitimiral poddržavljenje velikih bakrovih rudnikov in tako razlastil tri največje družbe, Kennecott, Anaconda in Cerro. Poleg tega je čilenska vlada tri mesece pozneje oznanila, da družbi Kennecott in Anaconda ne bosta prejeli nobene kompenzacije ter da bo nadomestilo v višini 13 mio USD prejel le Cerro.

Poleg omenjenih družb, je Allende naznanil tudi prevzem ameriškega velikana ITT (International Telephone and Telecommunications Company), ta družba pa je imela tesne povezave z ameriško vlado in CIO ter je tako predstavljala neke vrste posrednika med ZDA in Čilom. Bila je seveda predvsem zagovornik ameriških interesov (*Internet 19*).

Medtem je Nixon izdal Memorandum 136, ki je določal ameriško politiko glede razlastitve ameriških družb v Čilu. Nixonova administracija je povečala ekonomski pritisk na Allendejevo vlado: v primeru, da Čile preneha z odplačevanjem tujega dolga, večino katerega je dolžan ameriškim družbam ter ameriški vladi, ali prosi za odlog plačila tega dolga, bo ameriška vlada na to odgovorila s tršimi prijemi, ki bodo od Čila zahtevali hitro in ustrezno kompenzacijo za razlaščen ameriška podjetja (*Internet 18*).

Med ZDA in Čilom je vladalo napeto vzdušje, a dejansko se na nobeni strani ni zgodilo nič konkretnega. Allendejeva vlada je javno poudarjala svojo pripravljenost na sklepanje kompromisov z ameriški družbami v Čilu. Poleg tega naj dejansko nobena ameriška družba še ne bi bila zares v celoti nacionalizirana - v Čilu so sicer potekali pravni postopki, ki naj bi vodili v nacionalizacijo podjetij, a ti postopki so bili šele v teku. Tuje družbe so bile sicer mnenja, da se nacionalizaciji ne bodo mogle izogniti, a dejansko je bila v Čilu še velika večina primerov nerešenih. Tako tudi ZDA niso bile povsem odločne pri svojih dejanjih, saj dejanska situacija ni bila povsem enaka tisti, ki je bila predvidena v Memorandumu 136, ki je določal ameriško politiko glede razlastitev. Kljub temu so ZDA izvajale določen finančni pritisk na vlado Čila, predvsem seveda z odtegotvanjem posojil, ki jih je Čile prejemal od ZDA ali od mednarodnih finančnih organizacij, v katerih so imele ZDA pomembno vlogo. Tako je leta 1972 Allende le privolil v plačilo nadomestila za Kennecott in sicer v višini 84 mio USD, od katerega je bilo 5,7 mio USD vplačanih takoj. Ostale družbe pa so še naprej ostale predmet pogajanj (*Internet 19*).

Ker se v tej nalogi posvečam predvsem IBRD, je pomembno, da na tem mestu izpostavim direktive ameriške vlade, ki določajo delovanje ZDA v okviru mednarodnih finančnih inštitucij, ko gre za vprašanja odobritev kreditov državam, ki so razlatile ameriška podjetja. V okviru IBRD naj ZDA: *uporabijo svoj glas pri odločanju ter skušajo vplivati na IBRD, da izvaja svojo tradicionalno politiko glede kompenzacij in skušajo prepričati tudi druge inštitucije k izvajanju podobnih politik ter naj odrečejo pomoč državam, ki ne opravljajo svojih dolžnosti glede kompenzacij (Internet 18).*

Takšna politika mednarodnih finančnih inštitucij glede nacionaliziranih podjetij naj bi bila zelo učinkovita, saj predstavlja nekakšno multilateralno sankcijo proti državi, ki ne spoštuje določil o kompenzaciji.

Določila IBRD se tako ujemajo z določili, ki jih upoštevajo ZDA. IBRD naj bi že po Statutu spodbujala mednarodne investicije. Zato ima tudi neposreden interes za vzdrževanje nekih zadovoljivih odnosov med državami članicami in njihovimi zunanjimi upniki. Vendar pa se morajo države članice, ki so v sporu zaradi odloga plačila dolga ali zaradi kompenzacij za razlašeno imetje, ki je bilo prej v tuji lasti, zavedati, da jim Banka ne bo nudila pomoči, dokler ne uvedejo ukrepov za ustrezno razrešitev spora (*Internet 18*).

Allendejeva politika je tako v ZDA dvignila veliko prahu, predvsem pa strahu pred vdorom socialističnih idej na področje zahodne hemisfere. Čilenska vlada je namreč navezala diplomatske stike s Kubo, Kitajsko, Demokratično ljudsko republiko Korejo (danes Severna Koreja), Demokratično republiko Vietnam (danes Severni Vietnam), Albanijo in Rusijo. Zato so se ZDA z različnimi sredstvi, predvsem tajno seveda, borile proti konsolidaciji njim sovražnega režima v Čilu.

Že omenjena Opcija C, ki je bila sprva tajni dokument ameriške vlade, vsebuje določila, ki nakazujejo ameriško pripravljenost aktivno sodelovati pri izkoreninjanju političnega režima v Čilu. Že na samem začetku je jasno, da režim v Čilu za ZDA pomeni grožnjo, saj avtor besedila predpostavlja, da bo Allendejeva vlada:

- *delovala protiameriško in bo težila k izničenju ameriškega vpliva v državi*
- *intenzivno sodelovala s Kubo in ostalimi socialističnimi državami*
- *predstavljala grožnjo varnosti na področju zahodne hemisfere*

Ameriško Zunanje ministrstvo je v tem poročilu predstavilo cilje, katerim naj ZDA sledijo v odnosih s Čilom:

- ZDA naj preprečijo uveljavitev marksističnega režima v Čilu ter širitev tega režima v druge latinskoameriške države
- delujejo naj kot protiutež sovjetskemu vplivu
- ščitijo naj ameriške gospodarske interese
- ščitijo naj ameriške varnostne interese

Osnovne tarče ameriškega pritiska v Čilu naj bi bile Allendejeva vlada, čilenske varnostne in vojaške sile, antimarksistične politične stranke ter čilenska javnost (*Eliot, 1970*).

Na samem prizorišču, v Čilu, se je nacionalizacija produkcijskih sredstev pospešeno širila in vlada je prevzela domala vsa pomembna posestva. Zemlja je prišla v roke delavcev, ki so na njej živeli. V prvem letu je Allende uporabil celo nekatere keynesianske ukrepe, dvignil plače delavcev ter tako povečal kupno moč srednjega in delavskega razreda. Ta 'potrošniška revolucija' je bila kratkoročno ugodna za 95% populacije, saj so bile cene nizke, povečala pa se je zaposlenost. Proizvajalci so se na povečano povpraševanje odzvali z zaposlovanjem kapacitet, ki so bile pred tem premalo ali pa celo neizkoriščene (*Internet 9*).

V teku drugega in tretjega leta Allendejevega vladanja je povpraševanje prekašalo ponudbo, gospodarstvo je obstalo, količina novih investicij in deviz se je zmanjšala, vrednost bakra je padla, pojavili so se primanjkljaji, inflacija pa se je izredno povečala. Vse to je seveda izničilo vse prejšnje pridobitve delavskega razreda. Vlada nikakor ni mogla preprečiti propada gospodarstva, saj ni mogla uvajati morebitnih varčevalnih ukrepov med svojimi privrženci znotraj delavskega razreda, pridobivati novih davkov, ki bi jih odobril kongres, v tujini pa si ni mogla izposoditi dovolj sredstev, da bi lahko pokrila svoj deficit.

Padec gospodarstva so spremljala tudi trenja na političnem področju. Allende se je ukvarjal z vprašanjem, kako doseči enotnost znotraj koalicije Unidad Popular. Znotraj koalicije so se namreč pojavljali različni pogledi glede intenzitete prehoda v socializem. Poleg razkorakov znotraj koalicije pa je bila tu seveda še neizprosna opozicija, ki je predstavljala že kar nekakšen protiallendejevski blok. Najbolj desno usmerjene med strankami opozicije so bile med drugimi tudi kvazifašistične stranke kot npr. Patria y Libertad (Domovina in svoboda), ki so bile odločene sabotirati Unidad Popular.

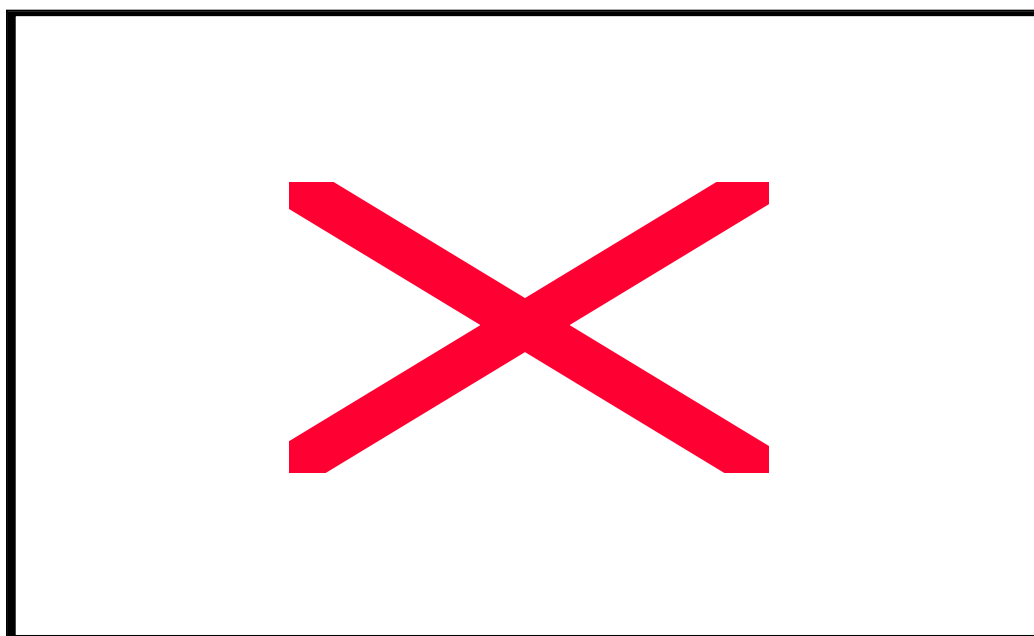
Desnosredinske stranke so v kongresu zavračale vse pobude Unidad Popular, nadlegovale ministre te stranke ter proglasile Allendejevo administracijo za nelegitimno in protiustavno. S tem so postavile temelje za vojaški prevzem.

Obe strani sta se soočili marca 1973, ko so potekale parlamentarne volitve. Opozicija je pričakovala, da bo na volitvah pridobila dve tretjini sedežev, dovolj, da bo lahko odstranila Allendeja. Dobila je 55% glasov, kar ni zadostovalo za izvedbo zastavljenega cilja. Še več, koalicija Unidad Popular je s 43% še povečala svoje število sedežev v parlamentu.

Po dogodkih na volitvah se je razkorak med strankami le še povečeval. Ulične demonstracije so postale vsakdanji pojav, vedno bolj nasilne desničarske skupine (npr. Domovina in svoboda) ter levičarske skupine so grozile z orožjem in vse bolj zagovarjale urejanje problemov z vojaškimi sredstvi.

Situacija je bila iz meseca v mesec slabša. Tudi na gospodarskem področju. Inflacija je namreč dosegla letno stopnjo višjo od 500%. Graf prikazuje letne stopnje inflacije v odstotkih.

Graf 3.1: Gibanje stopnje inflacije⁴

(Vir: Jadresic, Esteban, Zahler Roberto (2000): Explaining Chile's Macroeconomic Success in the 1990s, IMF, Washington D.C.)

⁴ Graf 3.1 je prevzet iz PDF datoteke, zato so podatki v angleškem jeziku.

Sredi leta 1973 sta bila tako politika kot gospodarstvo v Čilu dobesedno paralizirana.

11. septembra 1973 pa je vojska, domnevno s pomočjo ameriške CIE, napadla civilno oblast in na čelo postavila vojaškega generala Augusta Pinocheta Ugarteja. Salvador Allende je bil v vojaškem udaru ubit (*Internet 9*).

Številni dokumenti potrjujejo domnevo, da so ZDA tajno delovale v smeri destabilizacije Allendejevega režima. Podpirale so opozicijske politične skupine, medije ter spodbujale vojaški upor. Vse te dejavnosti ZDA naj bi tako po mnenju strokovnjakov odločno prispevale k padcu Allendeja, čeprav dejansko sodelovanje ZDA v primeru Čila nikoli ni bilo dokazano (*Knutsen, 2001*).

3.1.2 Diktatura Augusta Pinocheta v letih od 1973 do 1989

Z udarom leta 1973 so se razmere v Čilu povsem spremenile. Nova vlada je zagovarjala prepričanje, da je nujno potrebno zatreti marksizem, preprečiti konflikte med družbenimi razredi, ponovno vzpostaviti red ter popolnoma obnoviti gospodarstvo. Vpeljala je Doktrino državne varnosti, ki je njenim predstavnikom nalagala obrambo pred domačimi sovražniki, ki naj bi bili prisotni v državnih inštitucijah - šolah, cerkvah, političnih strankah, združenjih ter v medijih. Večino pomembnih mest so takoj zasedli vojaški funkcionarji.

Začetno obdobje diktature do leta 1975 je bilo tako predvsem destruktivnega značaja, saj so vojaški poveljniki ukinili parlament, cenzurirali medije, izvajali čistke na univerzah, zažigali knjige, prepovedali levičarske stranke ter ukinili tudi aktivnosti ostali društev.

V tem obdobju so bile tudi najbolj grobo kršene človekove pravice, saj je bilo ubitih, zaprtih, mučenih ali izgnanih na tisoče civilistov, predvsem seveda tistih, ki so bili kakorkoli povezani z Unidad Popular.

Vlada Augusta Pinocheta se je kmalu na začetku razvila v diktaturo, ostali člani hunte pa so delovali kot nekakšen zakonodajni organ. Leta 1977 je Pinochet razblinil vse upe o uvedbi demokracije, ko je oznanil svojo namero inštitucionalizirati avtoritarni režim. Vzdrževal je železno kontrolo tako nad oboroženimi silami kot tudi nad vlado samo. Sebe je imenoval na mesto predsednika države ter obenem tudi na mesto glavnega poveljnika oboroženih sil.

Za tem silovitim vzponom diktatorskega voditelja Pinocheta so seveda v veliki meri stale ZDA s svojimi interesi zatiranja komunizma. Ko je Pinochet zamenjal Allendeja, je namreč onemogočil razcvet komunizma v Čilu in tako dosegel cilj, ki so ga za Čile predvidele ZDA.

V nekoč tajnem dokumentu, ki ga je leta 1975 izdal ameriški Svet za nacionalno varnost, je zapisano, da so *ZDA kolikor mogoče pomagale pri ponovnem vzpostavljanju gospodarstva v Čilu, da so pri evropskih zaveznicah dosegle odlog odplačila dolga Čila ter da so pritiskale na IBRD, naj podpre kredite za projekte v Čilu (Low, 1975, 1).*

Pomoč s strani ZDA je bila predvsem pomoč v obliki finančnih sredstev oziroma predvsem odprtje blokade tistih sredstev, ki so jih ZDA Čilu odvzele v obdobju, ko je bil na oblasti socialistični Allende. Tako so številne ameriške banke, ki so v letih od 1970 do 1973 ukinile vsakršna posojila Čilu, kreditiranje tej državi ponovno odobrile. Takoj po prihodu Pinocheta na oblast je deset ameriških bank odobrilo Čilu posojilo v višini 150 mio USD, skupina bank, v kateri so bile First National Bank, Bank of America, Morgan Guaranty in Chemical, so Čilu namenile 70 mio USD obnovljivega kredita. Ford, GM, Chrysler in šest drugih firm so ponudili pomoč pri reorganizaciji in širitvi čilenske avtomobilske industrije in ITT je 25 mio USD namenil ustanovitvi znanstveno-raziskovalnega centra v Čilu. Ameriška vlada je Čilu ponovno odobrila tudi kredite za nakup žita, ki jih je v času Allendeja ukinila (*Internet 14*).

Zelo pomembno pa je bilo za Čile dejstvo, da so bile za državo zopet odprte možnosti najemanja kreditov pri mednarodnih finančnih inštitucijah, posebej pri IBRD, saj je ta že v preteklosti predstavljala konkreten vir posojil za izpeljavo večjih projektov.

Pritok pomoči in denarnih kreditov se je tako v prvih letih Pinochetovega režima zelo povečal, saj so ZDA kot vnete zagovornice tega režima izkoristile svojo politično in gospodarsko moč ter vplivale na vse pomembnejše akterje na mednarodnih trgih.

Tabela 3.1: Pretok sredstev med Čilom in tujimi upniki (v mio USD)

	1973	1974	1975	1976	1977
A. Obveze	328,4	748,1	403,5	483,2	960,0
B. Dodelitve	315,8	539,5	287,4	432,7	569,8
C. Povračila	-119,9	-198,9	-344,9	-548,3	-650,5
D. Neto dodelitve (B-C)	195,9	340,6	-57,5	-115,6	-80,7
E. Obresti	-36,7	-79,1	-156,6	-208,9	-201,3
F. Neto pritok sredstev (D-E)	159,2	261,6	-214,0	-324,5	-282,0

(Vir: Levy, Fred D. et al (1977): *Chile- An Economy in Transition*, The World Bank, Washington D.C.)

V tabeli je lepo razvidno, da so se obveze in dodelitve v letih 1973 in 1974 skokovito povečale, saj so zopet postala dostopna posojila multilateralnih inštitucij, krediti dobaviteljev ter bilateralna posojila ostalih tržnih gospodarstev. Vendar pa so Čilu svoja posojila ukinile socialistične države. Povečana količina sredstev je bila delno izravnana z višjimi odplačili dolga, kljub temu pa je bil nominalen neto pritok sredstev leta 1974 še vedno za 87% višji od tistega iz leta 1972. Leta 1975 se je situacija že spremenila, saj je slabša plačilnobilančna situacija nekoliko odvrnila tuje upnike.

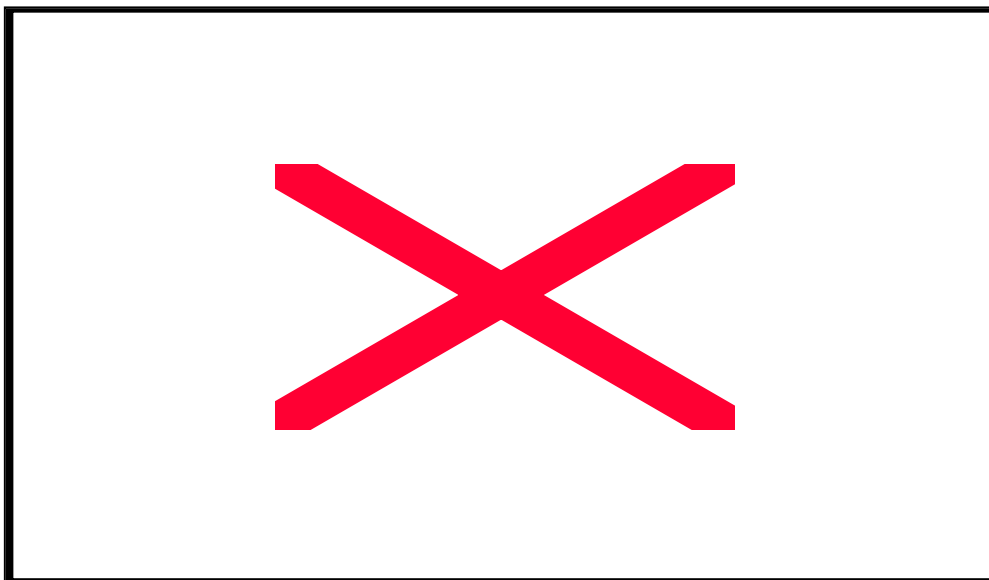
Sredi sedemdesetih let je vlada odstranjevanje vsega, kar bi lahko bilo komunistično zamenjala z izgrajevanjem Čila po svoji podobi. Uvedla je nov gospodarski program, ki so ga zasnovali 'Čikaški fantje' (Chicago boys). Čikaški fantje so bili ekonomisti, ki so se izobraževali na Univerzi v Chicagu in iz ZDA prinesli ideje o tem, kako izboljšati čilensko gospodarstvo. Zagovarjali in tudi uvajali so liberalizacijsko in stabilizacijsko politiko vojaške vlade (*Internet 10*).

Vlada je tako leta 1975 uvedla odločilen preobrat v gospodarstvo prostega trga. Najprej je poskrbela za zmanjšanje inflacije in vrnila velik delež imetja prejšnjim lastnikom. Tako je bilo vseh 323 pod Allendejem nacionaliziranih podjetij vrnjenih prejšnjim lastnikom. Rešila so se vprašanja kompenzacij za podjetja, ki so bila v letih od 1970 do 1973 odvzeta ameriškim lastnikom in le za primer naj navedem, da je ITT, ki je od Allendejeve vlade zahteval kompenzacijo v višini 95 mio USD, od hunte prejel kar 235 mio USD (*Internet 19*).

Pinochetova vlada je poleg omenjenih ukrepov uvedla tudi radikalen program liberalizacije in privatizacije, ki je vseboval drastično zmanjšanje carin ter znatno

zmanjšanje obsega socialnih vladnih programov. Rezultat tega je bila izredno hitra rast gospodarstva med leti 1976 in 1981, pogosto imenovana tudi 'čilenski čudež'. Graf prikazuje letno rast produktivnosti v procentnih točkah.

Graf 3.2: Letna rast produktivnosti⁵

(Vir: Jadresic, Esteban, Zahler Roberto(2000): Explaining Chile's Macroeconomic Success in the 1990s, IMF, Washington D.C.)

Ta hitra rast gospodarstva je bila posledica priliva privatnih tujih posojil vse tja do dolžniške krize leta 1981⁶. Največji koristniki odprtega gospodarstva in poplave kreditov tujih bank so bili finančni konglomerati. Povečal se je tudi izvoz netradicionalnih dobrin, predvsem sadja, lesa in rib. Vendar pa je kljub vsem tem uspehom gospodarstva nujno omeniti dejstvo, da je v poznih sedemdesetih distribucija dohodka nazadovala in da je ostala brezposelnost še vedno zelo visoka.

Vzporedno z liberalizacijo gospodarstva, je vlada uvedla tudi sklop socialnih reform, da bi z njimi zmanjšala svojo osrednjo vlogo pri vprašanjih socialne varnosti, delavskih vprašanjih, zdravstvenem varstvu in izobraževanju. Te reforme naj bi privatizirale

⁵ Graf 3.2 je prevzet iz PDF datoteke, zato so podatki v angleškem jeziku.

⁶ Svetovna dolžniška kriza - izbruhnila je konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let v državah v razvoju, kot posledica ukrepov razvitih držav. V začetku sedemdesetih let so se na mednarodnih trgih pojavili presežki dolarjev in nerazvite države so pospešeno najemale posojila z nizkimi obrestmi, ki s strani upnikov niso bila strogo pogojevana. Leta 1979 so članice OPEC-a podvojile ceno nafte, ZDA pa so leta 1981, da bi ustavile inflacijo, povišale obrestne mere nad 20%. Tudi mednarodne obrestne mere so se drastično zvišale in posledica je bila globalna recesija. Države v razvoju niso bile sposobne plačevati tako visokih obrestnih mer in kriza je dobila mednarodni značaj, ko je Mehika leta 1982 naznanila, da ni sposobna plačevati ne obresti ne glavnice svojega tujega dolga. Kmalu so ji sledile tudi druge države v razvoju.

Reševanje krize je potem nudilo razvitim državam kot upnicam možnost intervenirati v upravljanje gospodarstev držav dolžnic preko različnih politik IMF in SB (refinanciranje in strogi programi strukturnega prilagajanja) (*Internet 20*).

izvajanje funkcij, ki so bile prej v domeni vlade. To je seveda pomenilo, da so bili ovrženi temeljni principi države blaginje, državljani pa so bili podvrženi milosti prostega trga (*Internet 9*).

Tabela 3.2: Izdatki čilenske vlade za socialne programe (v mio USD za leto 1976)

Sektor	1965-69	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976
Zdravstvo	139,4	154,2	211,6	247,8	237,2	190,7	133,4	135,4
Izobraževanje	281,9	362,0	473,2	524,2	354,9	381,3	289,1	320,7
Oskrba s stanovanji	133,7	108,6	229,0	228,3	229,9	172,8	70,0	72,7

(Vir: Levy, Fred D. et al (1977): *Chile- An Economy in Transition*, The World Bank, Washington D.C.)

Pinochet je bil, kljub svoji sporni politiki, leta 1980 na plebiscitu ponovno izvoljen še za nadaljnjih osem let.

Novi sistem je prinesel znaten razcvet gospodarstva, a pogosto na račun deprivilegiranih množic. Nezadovoljstvo je postajalo vse bolj očitno. Leta 1982 se je zgodil velik padec gospodarstva, ki je bil povezan tudi z mednarodno dolžniško krizo in globalno recesijo. Zelo sta se povečala brezposelnost ter število Čilencev, ki so živeli v revščini in to je seveda vodilo k obsežnim protestom proti Pinochetovemu režimu (*Internet 11*).

Med letoma 1984 in 1988 se je gospodarstvo počasi začelo spet postavljati na noge. Pri tem so pomembno vlogo odigrale mednarodne finančne inštitucije s svojimi makroekonomskimi programi, v veliki meri seveda IBRD s svojimi programi strukturnega prilagajanja (*Internet 11*).

V letih svojega vladanja si je Pinochet pridobil veliko število sovražnikov in leta 1986 je bil nad njim izvršen poskus atentata. Po tem dogodku je bil Pinochet seveda še bolj neusmiljen do nasprotnikov njegovega režima (*Internet 12*).

Kljub temu so v tem obdobju zopet oživele tudi prej zatirane politične stranke. Pobudo so prevzele na plebiscitu leta 1988, ki je dejansko zaključil Pinochetovo vladavino. Pinochet je ostal povsem izoliran, ko je Čile preplaval val demokracije, ki so ga podpirale tudi ZDA in Evropa (*Internet 9*).

Tudi sicer lahko z gospodarskega vidika Pinochetov čas razdelimo na dve obdobji in sicer na obdobje od leta 1973 do 1982 ter na obdobje od leta 1982 do 1989. V prvem obdobju je bilo uvedenih največ reform, vendar pa se je obdobje končalo z mednarodno dolžniško krizo in posledičnim propadom čilenskega gospodarstva. Za to obdobje je značilna tudi izredno visoka brezposelnost.

Tabela 3.3: Brezposelnost

Leta	Brezposelnost v %
1960-69	6,4
1970-74	5,3
1975-79	13,4
1980-84	14,3
1985-89	8,1
1990	6,0

(Vir: *Internet 9*)

V drugem obdobju si je gospodarstvo ponovno opomoglo in tokrat so se dejansko uveljavile reforme prostega trga (*Internet 9*).

3.1.3 Intervencija ZDA v Čilu

Po pregledu glavnih političnih in gospodarskih značilnosti obdobja od leta 1970 do leta 1989 v Čilu, v oči nedvomno bodejo dejstva, ki potrjujejo ameriško prisotnost v tem delu Latinske Amerike. Tako kot tudi v drugih latinskoameriških državah, je bil tudi v primeru Čila ideološki razlog ter hkrati tudi pojasnilo za ameriške intervencije boj proti komunizmu.

Javno in tajno posredovanje ZDA v Čilu upravičeno obravnavamo ko intervencijo. Ta pa že po definiciji pomeni ogrožanje suverenosti posamezne države v mednarodni skupnosti ter željo intervenienta, da krepí in ohranja svojo moč, politično, gospodarsko ali vojaško. Država, ki uporabi metodo intervencije, z njo nasilno vpliva na voljo tiste države, ki je žrtev intervencije, vendar pa je za silo, ki intervenira, značilno, da želi svoje cilje doseči brez nevarnosti, da bi bila pri tem razglašena za agresorja.

Cilji posameznih intervencij običajno niso javno izraženi, jih pa intervenienti praviloma pojasnjujejo s sklicevanjem na zaščito vrednot, ki naj bi upravičile njihovo ravnanje. Med

tistimi cilji intervencij, ki pa so deklarirani, pa je mogoče najti tudi obrambo določenih ideoloških vrednot - kot primer nam služi obramba demokracije pred 'komunistično nevarnostjo' v primerih intervencij ZDA v Latinski Ameriki (*Turk, 1984*).

Intervencija je lahko vojaška, intervencija v obliki političnega pritiska ali ekonomska intervencija. Primer intervencije ZDA v Čilu vsebuje vse vrste intervencionističnih posegov z izjemo vojaške intervencije. V Čilu namreč vojaška intervencija ni bila potrebna, saj je ta del naloge opravila Pinochetova vojska kar sama. Tudi sicer je bila ta intervencija zelo značilna, predvsem z vidika metod, ki jih ZDA uporabljajo za obvladovanje svojih zaveznikov v Latinski Ameriki. Te metode so v primeru Čila pomenile predvsem izvajanje pritiska preko gospodarskih organizacij s sedežem v ZDA (preko Anaconde, Kennecotta, ITT in drugih), finančno podporo proameriškim političnim osebnostim, javno pomoč ter predvsem po letu 1970 tudi prikrite dejavnosti proti obstoječi politični ureditvi (*Turk, 1984*).

Primer ITT-ja lepo ponazarja vplive ZDA na Čile že pred letom 1970, torej preden je bil za predsednika izvoljen Allende. Že v tem času je ITT po tajnih poteh s pomočjo CIE nakazal 700.000 USD Allendejevemu protikandidatu Jorgeju Allesandriju. Leta 1970 je uprava ITT sestavila tudi seznam vodilnih ameriških korporacij v Čilu in preko Johna McConea (direktorja CIE v letih od 1961 do 1965 ter tedaj člana uprave ITT) je predsednik uprave ITT Harold Geneen CII ponudil 1 mio USD, da bi pomagala poraziti Allendeja. ITT je bila nasploh družba z veliko gospodarsko močjo in vplivom v ZDA, saj je bila tesno povezana z ameriškim ambasadorjem v Čilu, z ameriškim svetovalcem za nacionalno varnost Henryjem Kissingerjem in s CIO. Ameriška vlada se je tako preko družbe ITT izdatno vmešavala v politične zadeve Čila (*Internet 19*).

Ko govorimo o intervenciji ZDA v Čilu, ne moremo mimo vloge, ki jo je pri tem odigrala ameriška agencija CIA. Še nedavno tega je svetovna javnost le ugibala o vlogi CIE pri političnem preobratu v Čilu. Njena prisotnost pri organizaciji opozicije Allendeju naj bi bila le domnevna, prav tako tudi izvedba vojaškega udara, s katerim je na oblast prišel Augusto Pinochet (*Internet 8*).

Danes pa so nekateri nekoč tajni dokumenti ameriške vlade dostopni širši javnosti in ti dokumenti potrjujejo prisotnost ZDA v Čilu v spornem obdobju.

Kot primer naj navedem projekt FUBELT, ki naj bi s političnimi ali vojaškimi sredstvi spremenil rezultate predsedniških volitev v Čilu v korist Američanov ter s tajnimi

operacijami oviral delovanje Allendejeve vlade nasploh. Ameriška vlada je namreč na podlagi Zakona o svobodnem pretoku informacij javnosti razkrila nekatere dokumente agencije CIA, ki razkrivajo ozadje tega projekta. V Memorandumu CIE iz leta 1970, ki govori o genezi projekta FUBELT je tako zapisano:

'Direktor agencije je svojim uradnikom povedal, da se je predsednik Nixon odločil, da Allendejev režim v Čilu ni sprejemljiv za ZDA...Predsednik je na agencijo naslovil zahtevo, da prepreči Allendejev prevzem oblasti ali naj ga odstavi s položaja predsednika. Predsednik je, če bo potrebno, v ta namen odobril 10 mio USD. Nadalje, agencija naj izvede to nalogo brez sodelovanja z Zunanjim ministrstvom ali z Ministrstvom za obrambo' (Broe,1970,1).

Pričujoča izjava je le ena izmed mnogih, ki potrjujejo ameriško nasprotovanje vzpostavitvi komunistične vlade v Čilu in odražajo stališča predstavnikov ameriške vlade. Preden je prišel Allende na oblast, je CIA svojemu predstavniku v Čilu poslala brzojavko, ki se je glasila:

'Znana in trdno določena je politika, ki naj Allendeja odstavi s pomočjo državnega udara pred 25. oktobrom ... Vendar pa naj se tudi po tem datumu enako zavzeto nadaljujejo vsa prizadevanja v tej smeri. Nadaljevati moramo z izvajanjem maksimalnega pritiska na čilensko vlado in pri tem uporabiti vsa potrebna sredstva ... Pomembno je, da se vse akcije izvajajo tajno in varno, da bosta vlada ZDA in ameriška roka pri tem ostali skriti' (Internet 13).

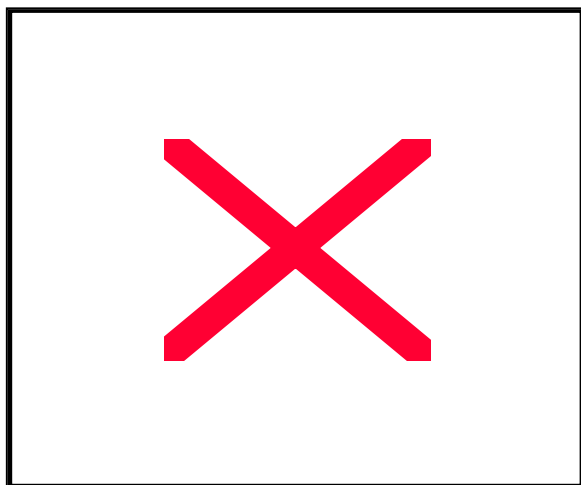
A novembra 1970 je Allende, kljub nasprotovanju ZDA, postal prvi demokratično izvoljeni marksistični predsednik v zgodovini Latinske Amerike. In CIA je s svojimi tajnimi akcijami nadaljevala v smeri vojaškega udara. Z intenzivno lažno propagando je CIA angažirala čilensko vojsko ter s tajnim prilivom v višini 1.5 mio USD podprla oziroma na svojo stran pridobila vodilni čilenski časopis El Mercurio. Po svetu so pospešeno krožile novice o dogajanju v Čilu, mediji pa so zavzemali protiallendejevsko držo. Nixon je med drugim poskrbel tudi za to, da je bila Allendejeva vlada diplomatsko izolirana po vsem svetu. Kombinacija gospodarske sabotaže, politične propagande in angažiranja vojske je delovala (Internet 13).

Vendar pa so bile tajne operacije CIE le en del iz triade akcij proti Čilu. Druga je bil korekten, vendar hladen diplomatski pritisk, tretji del pa je predstavljal 'nevidna blokada' posojil in kreditov Čilu.

Po treh letih komunistične oblasti, je 11. septembra 1973 vojska udarila in v klasičnem državnem udaru zasedla vse pomembne pozicije v državi. Nixonovi uradniki so bili nad udarom navdušeni. Naloga CIE po državnem udaru je bila pomagati hunti, da si ustvari pozitivno podobo doma in po svetu. CIA je med drugim financirala tudi svetovalce, ki so vojski pomagali pripraviti nov gospodarski plan za državo, finančno je podprla glasnike, ki so potovali po svetu ter promovirali novi čilenski režim ter spodbujala medije, da so hunto prikazovali v pozitivni luči.

Vendar pa niti propaganda CIE ni mogla skriti čilenske krute resničnosti. V Čilu je prihajalo do grobih kršitev človekovih pravic in te so se nadaljevale tudi ko je leta 1974 Nixona nasledil Ford. Ford je namreč še naprej podpiral Pinochetovo diktaturo. Vse do leta 1975, ko se je bila zaradi grobih kršitev tudi ameriška vlada primorana distancirati od dejavnosti čilenske hunte (*Internet 13*).

Graf 3.3: Politične pravice v Čilu⁷

(Vir: Jadresic, Esteban, Zahler Roberto(2000): Explaining Chile's Macroeconomic Success in the 1990s, IMF, Washington D.C.)

Kot je bilo omenjeno že na začetku tega poglavja, so ZDA v Čilu izvajale dve vrsti intervencij - intervencijo v obliki političnega pritiska ter ekonomsko intervencijo. Slednja je še posebej pomembna v kontekstu pričujoče naloge, ki v ospredje postavlja SB kot pomembno finančno inštitucijo, ki naj se po 10. točki IV. člena lastnega Statuta ne bi vmešavala v notranje zadeve posameznih držav članic. A pravkar so bila podana številna dejstva, ki dokazujejo vpletenost in vmešavanje ZDA v notranje zadeve Čila.

⁷ Graf 3.3 je prevzet iz PDF datoteke, zato so podatki v angleškem jeziku.

In ker so ZDA ne le najmočnejša svetovna sila, temveč tudi najmočnejša članica SB, so ZDA v okviru ekonomske intervencije vplivale tudi na dotok kreditov s strani SB. Zato so bili krediti IBRD Čilu v času Allendejeve vladavine povsem ukinjeni, ko pa je na oblast stopil Pinochet, se je njihovo število glede na obdobje pred letom 1970 še povečalo.

3.2 KREDITI IBRD V ČILU V LETIH OD 1970 DO 1989

3.2.1 Obseg kreditov IBRD v dveh različnih političnih sistemih

Glede na politične in gospodarske razmere v Čilu med letoma 1970 in 1989 ter na dokazano vpletenost ZDA na tem področju, se lahko zdaj posvetimo delovanju IBRD v tem času. ZDA so za doseg svojih političnih in gospodarskih ciljev posegle tudi po ekonomski intervenciji in svoj vpliv med drugim izdatno uveljavljale tudi preko delovanja SB.

Vlogo IBRD pri ameriški intervenciji v Čilu ponazarjajo naslednji, v tej nalogi že omenjeni citati iz dokumentov ameriške vlade, ki so nastali v burnem obdobju prehoda iz komunizma v vojaško diktaturo in so bili v tistem času tajni.

Memorandum 93:

- a) *v takšni meri kot je to mogoče, Čilu odvzeti nadaljnjo finančno pomoč ali garancije za ameriške privatne investicije v Čilu, vključno s tistimi, ki so povezane s Programom investicijskih garancij (Investment Guarantee Program) ali operacijami Izvozno-uvozne banke (Export-Import Bank).*
- b) *določiti obseg, do katerega bi bilo mogoče obstoječe garancije in finančne dogovore ukiniti ali zmanjšati*
- c) *kolikor je mogoče zavzeto vplivati na mednarodne finančne inštitucije, da omejijo kredite ali druge oblike finančne pomoči Čilu (in pri tem sodelovati z ostalimi prijateljskimi državami, predvsem iz Latinske Amerike, ter tako zmanjšati izpostavljanje izključno ZDA pri tem vprašanju)(Kissinger, 1970,2).*

Memorandum, naslovljen na Henryja A. Kissingerja:

V primeru, da čilenska vlada nacionalizira imetje, ki je v lasti ZDA, naj ZDA zahtevajo ustrezno kompenzacijo. Če Allendejeva vlada ne bo ustrezno kompenzirala odvzetih posesti ameriških lastnikov, bodo ZDA:

- zavrnilo odlog plačila (*rescheduling*) čilenskega dolga
- uporabile veto na čilenske zahteve za kredite pri IBRD, Interameriški razvojni banki ter Exim banki (Eximbank) zaradi čilenske nacionalizacije in njene ekonomske politike
- preprečevale ameriške privatne investicije ter privatne investicije tretjih držav in multilateralnih inštitucij v Čilu (Eliot, 1970,12).

Stališče ZDA glede ameriškega delovanja v okviru mednarodnih finančnih inštitucij, ko gre za vprašanja odobritev kreditov državam, ki so razlastile ameriška podjetja:

'V okviru IBRD naj ZDA uporabijo svoj glas pri odločanju ter skušajo vplivati na IBRD, da izvaja svojo tradicionalno politiko glede kompenzacij in skušajo prepričati tudi druge inštitucije k izvajanju podobnih politik ter naj odrečejo pomoč državam, ki ne opravljajo svojih dolžnosti glede kompenzacij' (Internet 18).

Dokument ameriškega Sveta za nacionalno varnost iz leta 1975:

'... so ZDA kolikor mogoče pomagale pri ponovnem vzpostavljanju gospodarstva v Čilu, da so pri evropskih zaveznicah dosegle odlog odplačila dolga Čila ter da so pritiskale na IBRD, naj podpre kredite za projekte v Čilu (Low, 1975, 1).

Ti dokumenti ponazarjajo le zares majhen segment stališč ZDA v zvezi z dogajanjem v Čilu, a iz njih je mogoče razbrati cilje ameriške vlade. Govora je tudi o IBRD, ki je v teh dokumentih pojmovana kot povsem ameriška inštitucija - inštitucija, ki bo samoumevno delovala po načelih, ki jih zagovarjajo ZDA. Naloga ZDA je le, da izkoristijo svoj vpliv v tej inštituciji in tako uveljavijo svoje interese. Zato lahko prav na primeru Čila med leti 1970 in 1989 zelo nazorno prikažemo politično naravo IBRD, pri čemer imamo v mislih dejstvo, da je bila IBRD s strani ameriške vlade v tem obdobju uporabljena kot inštrument ekonomske intervencije.

Zato lahko trdimo, da je pomoč IBRD državam članicam sorazmerna z ustreznostjo političnega sistema v posamezni državi članici. Določanje ustreznosti političnega sistema je seveda v domeni vodilne članice IBRD, ZDA. Tako ni posebno presenetljivo dejstvo, da se je tudi SB kot inštitucija zavzeto pridružila boju proti širjenju komunizma v tretjem svetu. V Čilu je bila tako v času Allendejevega komunizma pomoč IBRD povsem ukinjena, s prihodom Pinocheta, ki je zagovarjal kapitalistična načela, pa se je IBRD ponovno angažirala na tem področju. Dejstvo, da je IBRD podpirala vojaško diktaturo, v

kateri so bile kršene človekove pravice številnim Čilencem, pri tem ni igralo posebne vloge (*Internet 5*).

Zelo zgovorna so že načela Roberta McNamare, ki je bil v tistem obdobju na čelu SB, in pa seveda načela zunanje politike ZDA, ki jim je v svojem delovanju sledila SB. McNamara je med drugim dejal, da *'je IBRD inštitucija, ki investira v razvoj držav, da pa to ni nobena človekoljubna organizacija niti agencija za zagotavljanje socialne blaginje'* (*Internet 5*).

Tako imenovana 'nevidna blokada' finančnih posojil Čilu je bila poleg diplomatskega pritiska in tajnih operacij CIE del triade dejavnosti, ki so bile proti Čilu naperjene s strani ZDA. Tako so v okviru SB ameriški uslužbenci lobirali za ukinitvev tekočih in bodočih posojil Allendejevi vladi (*Internet 13*). Allendejeva vlada je nadaljevala z odplačevanjem starih kreditov, a ji SB kljub temu ni namenila novih (*Internet 14*).

Situacija je lepo vidna v tabeli, v kateri so navedeni krediti, ki jih je čilenska vlada prejela s strani IBRD.

Tabela 3.4: Krediti IBRD Čilu

IME PROJEKTA	TIP KREDITA	IBRD/IDA*	DATUM ODOBRITE
Education Project (03)	SIL	7	3/19/1970
Vocational Training Project (02)	SIL	1,5	3/19/1970
Highway Construction Project (02)	SIL	10,8	4/28/1970
<hr/>			
<i>Power V Supplement</i>	<i>SIL</i>	6,7	2/5/1974
<i>Hwy Maint. II Supplement</i>	<i>SIM</i>	1,6	2/5/1974
<i>Technical Assistance Project</i>	<i>TAL</i>	5,3	2/5/1974
<i>Agricultural Rehabilitation Project</i>	<i>FIL</i>	20	5/8/1975
<i>Copper Sector Project</i>	<i>SIM</i>	33	2/3/1976
<i>Livestock Fruits Vineyards and Agroindustry Project</i>	<i>FIL</i>	25	12/21/1976
<i>Power Project (06)</i>	<i>SIM</i>	35	12/21/1976
<i>Water Supply Project</i>	<i>SIL</i>	38	4/17/1980
<i>Agriculture Credit Project (02)</i>	<i>FIL</i>	36	9/9/1980
<i>Highway Construction Project</i>	<i>SIL</i>	42	12/9/1980
<i>Highway Construction Project (02)</i>	<i>SIM</i>	128	5/31/1983
<i>Agricultural Services and Credit Project</i>	<i>FIL</i>	56	12/20/1984
<i>Public Sector Housing Project</i>	<i>SIM</i>	80	12/20/1984
<i>Public Sector Management Technical Assistance Project</i>	<i>TAL</i>	11	3/14/1985
<i>Road Sector Project</i>	<i>SIM</i>	140	6/20/1985
<i>Industrial Finance Restructuring Project</i>	<i>FIL</i>	100	7/16/1985
<i>Small and Medium Industry Project</i>	<i>FIL</i>	40	8/27/1985
Structural Adjustment Loan Project	SAL	250	10/22/1985
<i>Santiago Water Supply and Sewerage Project</i>	<i>SIL</i>	60	2/11/1986
<i>Valparaiso Water Supply Reconstruction Project</i>	<i>SIL</i>	6	2/11/1986
Structural Adjustment Loan Project (02)	SAL	250	11/20/1986
<i>Pehuenche Hydroelectric Project</i>	<i>SIL</i>	95	6/9/1987
<i>Alto Jahuel- Polpaico Transmission Project</i>	<i>SIL</i>	21,5	6/9/1987
Structural Adjustment Loan Project	SAL	250	12/15/1987
<i>Urban Streets and Transport Project</i>	<i>SIL</i>	75	3/21/1989
<i>Housing Sector Project (02)</i>	<i>SIL</i>	200	3/28/1989
<i>Industrial Finance Project (02)</i>	<i>FIL</i>	75	5/11/1989
<i>Road Sector Project (02)</i>	<i>SIM</i>	224	9/14/1989
<i>Financial Markets Project</i>	<i>FIL</i>	130	12/14/1989
<hr/>			
Valparaiso Water Supply and Sewerage Project (02)	SIL	50	5/28/1991
Primary Education Improvement Project	SIL	170	10/3/1991
Public Sector Management Project (02)	TAL	17,2	10/3/1991

(Vir: Internet 15)

Če pogledamo zgornjo tabelo, vidimo, da so bili zadnji krediti Čilu odobreni konec aprila 1970, Allende pa je na oblast stopil novembra istega leta. V času triletnje Allendejeve vladavine, Čile ni prejemal nikakršnih kreditov s strani IBRD.

Septembra leta 1973 je prišel na oblast Pinochet in že takoj v začetku leta 1974 je IBRD pospešila dotok finančne pomoči v Čile. V prvi polovici Pinochetove diktature je tako IBRD Čile 'nagradila' z znatnimi 350 mio USD v obliki kreditov (*Internet 16*).

SB je v tem obdobju financirala v povprečju skoraj dva projekta letno. Krediti so bili seveda najbolj potrebni v začetnem obdobju uvajanja novega tipa gospodarstva, potem je prišlo obdobje svetovne krize okrog leta 1982, po koncu tega obdobja pa se je zopet vzpostavilo tesno sodelovanje med Čilom in IBRD. IBRD je tako s finančnimi prilivi kot tudi z nasveti namreč odločilno pripomogla k uspešnemu izhodu Čila iz finančne krize ter poznejši transformaciji gospodarstva.

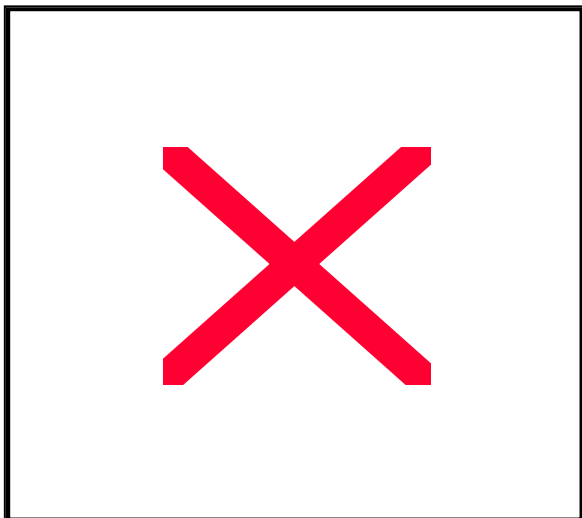
V začetnem obdobju je IBRD v Čilu sodelovala z 10 projekti, v drugi polovici diktature pa je bilo število projektov 19. Med temi krediti je bilo največ - 9, specifičnih investicijskih kreditov (SIL), 8 je bilo kreditov za finančno prilagajanje (FIL), 7 kreditov za investiranje in vzdrževanje sektorja (SIM), 3 krediti za strukturno prilagajanje (SAL) ter 2 kredita za tehnično pomoč (TAL).

Med vsemi krediti, odobrenimi s strani IBRD, so gotovo najbolj izpostavljeni krediti za strukturno prilagajanje (SAL), saj so odigrali izredno pomembno vlogo pri ponovni vzpostavitvi gospodarstva, ki še danes velja za nekakšen svetovni fenomen.

3.2.2 *Kreditni za strukturno prilagajanje (SAL) v Čilu*

V tej nalogi je v ospredje postavljeno obdobje čilenskega prehoda iz komunizma v diktaturo ter količina in obseg finančne pomoči SB, ki naj bi prikazala politično naravnost te inštitucije. Vendar pa je v primeru Čila pomembno omeniti tudi kredite za strukturno prilagajanje, četudi so bili ti izvajani nekoliko pozneje, v letih od 1985 do 1987, saj je bil njihov uspeh v Čilu edinstven tudi z mednarodnega vidika. SB ima Čile še vedno za zgled izjemno uspešnega prehoda iz komunističnega v liberalno gospodarstvo z vsemi načeli prostega trga. A uspeh SAL, ki je bil temelj nadaljnje hitre gospodarske rasti, je bil mogoč zavoljo reform, ki jih je v svojem začetnem obdobju uvedel Pinochet. SAL so torej vsebovali komponento strukturnega prilagajanja, ki je pomagala utrjevati tržno usmerjene reforme iz sedemdesetih let (*Internet 9*).

Graf 3.4: Strukturne reforme v Čilu⁸

(Vir: Jadresic, Esteban, Zahler Roberto (2000): Explaining Chile's Macroeconomic Success in the 1990s, IMF, Washington D.C.)

Kreditni SAL, ki so si sledili v letih 1985, 1986 in 1987, so bili v Čilu najbolj obsežni in kot že rečeno tudi najbolj uspešni. Nasploh je bilo sodelovanje med Banko in Čilom od leta 1984 naprej zelo intenzivno.

Tabela 3.5: Obveznosti SB v Čilu (v dveh štiriletnih obdobjih po sektorjih- v mio USD)

Sektor	1985-1989	1990-1994
Kreditni za prilagajanje	750	0
Infrastruktura (elektrika, transport)	332	295
Izobraževanje in zdravstvo	0	287
Industrija in finance	215	130
Oskrba s stanovanji in urbani razvoj	280	10
Kmetijstvo	56	140
Oskrba z vodo in higiena	66	50
Drugo	11	29
Skupaj	1,71	941
Letno povprečje	342	188

(Vir: Garcia, Jorge et al (2002): Chile- Country Assistance Evaluation, The World Bank, Washington D.C.)

⁸ Graf 3.4 je prevzet iz PDF datoteke, zato so podatki v angleškem jeziku.

Banka je Čilu postavila jasne kriterije za doseg finančne pomoči - stabilni monetarna in davčna politika v kombinaciji s pospeševanjem povečevanja prihrankov in izvoza. Osebe IBRD je bilo mnenja, da je čilenska vlada dosledna pri izvajanju svojih ciljev na gospodarskem področju ter da so ti cilji tudi v skladu z načeli IBRD. Zato so se odločili, da podprejo proces strukturnega prilagajanja ter odobrili prvi kredit za strukturno prilagajanje SAL I.

Z vidika tveganja je bila IBRD mnenja, da mora Čile še nekoliko izboljšati svojo kreditno sposobnost, vendar pa je v podpori programu videla dve dobri stvari. Prva je bila ta, da bo vlada s pomočjo IBRD lahko izvedla zares obsežen program strukturnih reform, druga pa se je nanašala na dejstvo, da bo pomoč IBRD spodbudila tudi pomoč s strani komercialnih upnikov. IBRD se je pred tveganji zavarovala tako, da so bili njeni krediti vedno pogojeni s prisotnostjo kreditov komercialnih bank in vlade. Tako so privatni zunanji upniki vedno dopolnjevali finančno pomoč banke (*Garcia et al, 2002*).

Čile je, kot država dolžnica, ustrezno izpeljal svoj del naloge. Ustrezno je diagnosticiral gospodarske probleme ter z njimi povezana tveganja, izbral probleme, ki so najbolj klicali po čimprejšnji rešitvi, predvidel rešitve zanje in v celoti ustrezno izpeljal dogovorjen program. Za uspešno izvedbo programa obstajajo trije razlogi.

Prvi je dejstvo, da je imel Čile v času poteka programa strukturnega prilagajanja na razpolago številne visokokvalificirane delavce v svoji upravi. Drugi razlog tiči v dejstvu, da je bil celoten program strukturnega prilagajanja v rokah čilenske vlade. In nazadnje je pomembno tudi to, da je vlada sprejemala tako kredite za prilagajanje kot tudi investicijske kredite, saj so bili le-ti osnova za rast čilenskega gospodarstva.

Na splošno je vlada uspešno izvedla vse projekte strukturnega prilagajanja. Hitro in intenzivno prilagajanje je povečalo javne prihranke, ki so vladi omogočili, da je uporabljala lastna finančna sredstva in počasi zmanjševala količino tuje pomoči.

Tako IBRD kot čilenska vlada sta imeli glede pomoči enaka pričakovanja. Strinjali sta se, da so krediti namenjeni povečevanju gospodarske rasti, zmanjšanju revščine ter izboljšanju družbene blaginje v Čilu (*Garcia et al, 2002*).

SAL I, SAL II, SAL III

Glavni namen pomoči IBRD je bil podpreti stabilizacijske politike in strukturne reforme vlade, da bi tako Čile spet pridobil dostop do mednarodnih finančnih trgov ter ustvaril pogoje za hitro gospodarsko rast in zmanjšanje revščine.

Z uvedbo kreditov za prilagajanje IBRD, so Čilu svoja vrata spet odprle tudi druge komercialne banke.

Trije krediti za strukturno prilagajanje, ki so se zvrstili v letih 1985, 1986 in 1987, so podpirali politike, ki so stimulirale rast gospodarstva med prilagajanjem in po njem.

Predvsem SAL I in Extended Fund Facility IMF-a (EFF) sta ponovno omogočila dostop Čila do kreditov tujih komercialnih bank. IMF je torej med letoma 1985 in 1987 tesno sodeloval z IBRD, saj sta se obe inštituciji skupaj trudili doseči usklajenost, ko je šlo za stabilizacijo (IMF) in ukrepe strukturnega prilagajanja (IBRD) v Čilu. IBRD in IMF sta se strinjala glede vseh splošnih vprašanj kot tudi glede specifičnih ukrepov. Njuno osebje je sodelovalo tudi pri podpori čilenske vlade pri pogajanjih o zunanjem dolgu.

SAL II in SAL III sta Čilu olajšala dostop do tujih finančnih trgov ter do dodatnega zunanjega financiranja s strani komercialnih bank.

Pomoč, ki jo je Čile leta 1985 in 1986 prejel od IBRD in IMF v pogajanjih o svojih dolgovih, je bila odločilna za financiranje deficita plačilne bilance ter za reprogramiranje obveznosti, ki so zapadle v letih 1985 in 1986. SAL II je, poleg tega, da je financiral del plačilnobilančnega deficita, pomagal Čilu tudi, da je izpogajal reprogramiranje plačil obresti, tako da je njihovo frekvenco spremenil s šestmesečne na dvanajstmesečno osnovo z začetkom januarja 1987. SAL III je Čilu pomagal izpogajati poplačilo obresti s šestmesečne na dvanajstmesečno osnovo, zmanjšati meje LIBOR-ja za nov kapital in izvirni dolg ter refinancirati kredite za približno 12,5 milijard USD do leta 1991.

V času trajanja programov strukturnega prilagajanja (v letih od 1985 do 1988) so se vrednosti vseh pomembnejših ekonomskih indikatorjev v Čilu izboljšale. Takšne so ostale tudi v prihodnosti, saj se je v Čilu oblikovalo zdravo makroekonomsko okolje (*Garcia et al, 2002*).

Čeprav količinsko majhna, je imela pomoč IBRD v Čilu velik pomen, posebno v letih po svetovni krizi. Med leti 1985 in 1990 je dosegla kar 1.3 % BDP. Poleg tega je pomoč IBRD vplivala na dejstvo, da se je povečalo dodatno financiranje tudi s strani komercialnih bank ter ostalih mednarodnih finančnih inštitucij. Država si je tako uspešno opomogla od

krize in vzpostavila temelje za visoko in zanesljivo rast. Pomoč banke je bila namenjena tudi povečevanju dohodkov, zmanjšanju revščine ter izboljšanju blaginje v državi (*Garcia et al*).

3.3 ODVISNOST POMOČI IBRD OD POLITIČNE SITUACIJE V ČILU

Po pregledu gospodarskih in političnih razmer v Čilu v letih od 1970 do 1989 ter po predstavitvi delovanja IBRD v tem obdobju, lahko še enkrat potrdim hipoteze, ki sem jih postavila na začetku. Banka vsekakor ni politično nevtralna institucija, saj deluje pod vplivom političnih načel svoje najmočnejše članice ZDA, kar se je pokazalo na primeru Čila. IBRD je v obdobju Allendeja Čilu odrekla vsakršno finančno pomoč in državi ukinila vse kredite. Ko je bila v Čilu vzpostavljena vojaška diktatura, jo je IBRD posredno podprla in sicer z obsežnim prilivom finančnih sredstev, ki naj bi pomagala pri vzpostavljanju kapitalističnega sistema gospodarstva. IBRD je tako podprla Pinochetovo vlado, ki je izkoreninila komunizem v Čilu in tako preprečila širjenje za ZDA nesprejemljivih komunističnih idej na področju zahodne hemisfere. A ZDA in tako posredno IBRD so dejansko podpirale vojaško diktaturo, ki ni vpeljala le načel hitre in uspešne rasti gospodarstva, temveč tudi številne negativne 'stranske učinke', med katerimi je na prvem mestu grobo kršenje človekovih pravic.

4. ZAKLJUČEK

IBRD v okviru SB dejansko opravlja svoje poslanstvo - državam v razvoju nudi različne oblike pomoči, ki naj jim pomagajo doseči stopnjo razvoja, ki bo primerljiva s stopnjo razvoja razvitih držav. Globalizacija naj države sveta poveže in zmanjša razlike med njimi. Dejanska slika svetovne gospodarske ureditve ter predvsem vloge mednarodnih finančnih inštitucij je v resnici precej drugačna.

Če se ozremo samo na organizacijsko in finančno strukturo ene izmed mednarodnih finančnih inštitucij, v tej nalogi obravnavane Svetovne banke, ne moremo prezreti dejstva, da ima glavno vlogo v njej pet najbogatejših držav sveta, med katerimi so ZDA trdno na prvem mestu. Razlaga je nadvse preprosta, najbogatejše države članice Banke imajo v njej največje kapitalske deleže in proporcionalno z njimi tudi največje število glasov pri sprejemanju odločitev. Tako imajo bogate in gospodarsko najrazvitejše države tudi izjemno politično moč. Če ta dejstva apliciramo na Svetovno banko, to pomeni, da lahko najbogatejše države izvajajo svoj politični vpliv tudi preko te inštitucije. Svetovna banka je sicer v svojem delovanju formalno povsem legitimna, ker bi sicer izgubila zaupanje svojih članic, vendar pa se številni pritiski s strani velesil dogajajo na neformalni ravni, o čemer pričajo dejstva, navedena tekom celotne naloge.

ZDA kot glavna svetovna velesila imajo v SB kar šestino vseh glasov in to pomeni, da lahko znotraj inštitucije zelo uspešno uveljavljajo tako svoje gospodarske kot tudi politične interese. Da bi to čimbolj nazorno prikazala, sem si za primer izbrala Čile v burnem političnem obdobju, v letih od 1970 do 1989, ko sta se na oblasti zamenjala dva, ideološko povsem različno usmerjena voditelja, Salvador Allende in Augusto Pinochet. Na primeru SB, konkretno na obsegu njenih kreditov namenjenih Čilu, sem želela prikazati vpliv ZDA znotraj inštitucije in tako posredno politično nastrojenost delovanja Banke. Dejstvo je namreč, da je SB v obdobju, ko je bil na oblasti komunistični Allende, Čilu ukinila vsakršno pomoč, ko pa ga je na položaju zamenjal Pinochet, ki je zagovarjal kapitalistična načela, je SB Čilu zopet omogočila dostop do svojih sredstev. Upoštevajoč dejstvo, da imajo ZDA v Banki največji vpliv, je zelo očitno tudi ravnanje Banke. ZDA je bila namreč vedno glavna kapitalistična velesila, ki se je odkrito zavzemala za ukinjanje vsakršnih komunističnih idej povsod po svetu. Čile seveda pri tem ni bil nobena izjema. Da bi izkoreninile komunistični režim v Čilu, so ZDA preko SB državi ukinile vsa sredstva. Ko je na oblast prišel Pinochet, so ZDA Čile nagradile s celo večjim obsegom kreditov SB, kot

jih je država prejela, preden je na oblast prišel s strani ZDA tako osovraženi Allende. SB in znotraj nje IBRD je za ZDA tako predstavljala nekakšen kanal za vplivanje na politično situacijo v Čilu.

Navedena dejstva potrjujejo hipoteze, ki sem jih zastavila na začetku svoje naloge. Svetovna banka dejansko ni politično nevtralna inštitucija, saj deluje pod vplivom gospodarskih in političnih interesov svojih najmočnejših članic. Poleg tega Svetovna banka sistematično krši 10. točko IV. člena Statuta organizacije, ki pravi, da naj se Banka in njeno osebje ne vmešavajo v politične zadeve posameznih držav članic ter naj politični značaj posamezne države članice ne vpliva na njihove odločitve. Dejstvo je, da se Banka zelo intenzivno vmešava v notranje zadeve posameznih držav članic, kot se je to zgodilo v primeru Čila, ko je SB svoje kredite dodeljevala v skladu z ustreznostjo političnega sistema v državi. Politični sistem v državi je seveda moral biti ustrezen za vodilno članico SB in na to dejstvo se že navezuje naslednja hipoteza, ki pravi, da SB deluje pod vplivom političnih načel ZDA kot svoje najmočnejše članice. Tudi to hipotezo lahko potrdimo na primeru Čila, saj so ZDA v tem primeru Banko uporabile kot nekakšen inštrument za izvajanje političnega pritiska na čilensko vlado.

Potrdim lahko tudi zadnjo, četrto hipotezo, ki pravi, da je Svetovna banka v Čilu s prilivom pomoči posredno podprla diktatorski režim. SB je pod vplivom ZDA predvsem s finančno pomočjo dejansko izrazito podprla režim Augusta Pinocheta, ki je zagovarjal kapitalistična načela razvoja gospodarstva. ZDA so se tako zelo trudile izkoreniniti prisotnost komunističnih idej na zahodni hemisferi, da so podprle vojaško diktaturo, ki pa je vendarle sledila načelom ameriškega gospodarskega trga in na področju gospodarstva dejansko dosegala zavirljive rezultate. SB je v tej igri odigrala izredno pomembno vlogo, saj je s svojimi, čeprav pristransko dodeljenimi krediti, kljub vsemu vplivala na hitro rast čilenskega gospodarstva, ki še danes velja za nek svojevrsten fenomen.

A morda je potrebno ob koncu vseeno poudariti, da je bila s strani SB podprta Pinochetova diktatura vendarle diktatura, v sklopu katere je prihajalo do grozovitega kršenja človekovih pravic. To pa je s stališča borcev za človekove pravice še vedno sporna in nerešena tema čilenske zgodovine.

5. VIRI IN LITERATURA

- BAKKER, Age F.P. (1996): International Financial Institutions, Longman Publishing, New York.
- BROE, William V. (1970): Memorandum for the Record, Genesis of Project Fubelt, CIA, Washington D.C..
- BUČAR, Maja (2000/2001): študijsko gradivo
- ELIOT, Theodore L. (1970): Memorandum for Mr. Henry A. Kissinger, NSC Meeting on Chile, Department of State, Washington D.C..
- GARCIA, Jorge et al (2002): Memorandum to the Executive Directors and the President, Chile - Country Assistance Evaluation, The World Bank, Washington D.C., 35 strani.
- GILBERT, Chris et al (2000): The World Bank, Policies and Structure, Challenges of Multilateralism and Governance, Cambridge University Press, 25 strani.
- JADRESIC, Esteban, ZAHLER Roberto (2000): Explaining Chile's Macroeconomic Success in the 1990's, IMF, Washington D.C., 55 strani.
- JAYARAJAH, Carl, BRANSON William (1995): Structural and Sectoral Adjustment, World Bank Experience 1980-92, The World Bank, Washington D.C., 377 strani.
- KISSINGER, Henry A. (1970): National Security Decision Memorandum 93, Policy Towards Chile, National Security Council, Washington D.C..
- KNUTSEN, Torbjorn L. (1999): Vzpon in propad svetovnih redov (500 let evropske zgodovine), Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
- LEVY, Fred D. et al (1977): Chile - An Economy in Transition, The World Bank, Washington D.C., 301 stran.
- LOW, Stephen (1975): National Security Council Memorandum, Disarray in Chile Policy, National Security Council, Washington D.C..
- MRAK, Mojmir (1987): Svetovni jug v pasti dolgov, Delavska enotnost, Ljubljana.
- MRAK, Mojmir (1999/2000): študijsko gradivo
- MRAK, Mojmir (2002): Mednarodne finance, GV Založba, Ljubljana.
- NATEK, Karel, NATEK Marjeta (1999): Države sveta 2000, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
- ROJEC, Matija (2000/2001): študijsko gradivo
- THOMAS, Vinod et al (1991): Restructuring Economies in Distress, Policy Reform and the World Bank, Oxford University Press, 516 strani.

- TODARO, Michael P. (2000): Economic Development, Longman, Harlow: Addison Wesley, London, New York.
- TURK, Danilo (1984): Načelo neintervencije, Založba Mladinska knjiga, Ljubljana.
- (2000) World Bank Publication: Lending Instruments, Operations Policy and Strategy, The World Bank, Washington D.C., 24 strani.

- Internet 1:
<http://www.worldbank.org/> (16.11.2002)
- Internet 2:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20049557~menuPK:58863~pagePK:43912~piPK:44037~theSitePK:29708,88.html>
 (28.11.2002)
- Internet 3:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTABOUTUS/0,,contentMDK:20040911~menuPK:34590~pagePK:43912~piPK:44037,00.html> (3.12.2002)
- Internet 4:
<http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXABOUTUS/0,,contentMDK:20046146~menuPK:34606~pagePK:43912~piPK:44037~theSitePK:29708,00.html>
 (3.12.2002)
- Internet 5:
<http://www.attac.org/planet/doc/doc07.htm> (18.11.2002)
- Internet 6:
<http://lnweb18.worldbank.org/ext/language.nsf/Open+Pages/15EBE82911D2922C85256AE300729172?OpenDocument> (13.11.2002)
- Internet 7:
<http://wbln0018.worldbank.org/Institutional/Manuals/OpManual.nsf/TextTOC1?OpenNavigator&Start=1&Count=30&Expand=1> (21.11.2002)
- Internet 8:
<http://www.lakota.clara.net/myths/economy.html> (13.11.2002)
- Internet 9:
[http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+cl0075\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+cl0075)) (3.4.2003)
- Internet 10:
http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/chile/cl_glos.html#Chicago (29.10.2002)

- Internet 11:

http://www.pbs.org/wgbh/commandingheights/lo/countries/cl/cl_overview.html
(29.10.2002)

- Internet 12:

<http://encarta.msn.com/find/print.asp?&pg=8&ti=761564829&sc=0&pt=1> (7.4.2002)

- Internet 13:

http://www.thirdworldtraveler.com/Terrorism/Chile%20Coup_USHand.html (28.10.2002)

- Internet 14:

<http://www.pir.org/chile.html> (18.12.2002)

- Internet 15:

<http://www4.worldbank.org/sprojects/Results.asp?Coun=CL&Sec=AllLend=All&sYr=All&eYr=All&Env=All&Stat=All&display=10&sOpt=Country&st=DetSrc&x=40&y=9> (22.10.2002)

- Internet 16:

<http://www.witnessforpeace.org/chap1.html> (21.3.2003)

- Internet 17:

<http://www.imf.org/external/np/exr/facts/quotas.htm> (2.4.2003)

- Internet 18:

<http://www.state.gov/r/pa/ho/frus/nixon/iv/15575.htm> (2.4.2003)

- Internet 19:

<http://www.lakota.clara.net/myths/usdstab.html> (11.4.2003)

- Internet 20:

<http://www.afsc.org/tao/05002.htm> (15.4.2003)